

Міністерство освіти і науки України
Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II
Кафедра педагогіки, психології, початкової, дошкільної освіти та
управління закладом освіти

Реєстраційний № _____

Кваліфікаційна робота
ЕФЕКТИВНЕ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНИХ
КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ
ЗА ДОПОМОГОЮ ТРЕНІНГОВИХ ЗАНЯТЬ

БЕНЕ АЛЕКСАНДРА САБОЛЧІВНА

Студентка IV-го курсу

Освітня програма: 013 Початкова освіта

Спеціальність: Початкова освіта

Рівень вищої освіти: Бакалавр

Тема затверджена на засіданні кафедри

Протокол №1 від 30 серпня 2023р.

Науковий керівник:

Гаврилюк Ілона Юліївна,
старший викладач

Завідувач кафедри

Біда Олена Анатоліївна,
доктор пед. наук, професор

Робота захищена на оцінку _____, «__» _____ 202_ року

Протокол № _____ / 2024

**Міністерство освіти і науки України
Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II**

**Кафедра педагогіки, психології, початкової, дошкільної освіти та
управління закладом освіти**

**Кваліфікаційна робота
ЕФЕКТИВНЕ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНИХ
КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ
ЗА ДОПОМОГОЮ ТРЕНІНГОВИХ ЗАНЯТЬ**

Рівень вищої освіти: Бакалавр

Виконала: студентка IV-го курсу

Бене Александра Саболчівна

Освітня програма: 013 Початкова освіта

Спеціальність: Початкова освіта

Науковий керівник: **Гаврилюк Ілона Юліївна,**

ст. викладач

Рецензент: **Бергхауер-Олас Емьовке Ласлівна,**

доктор філософії, доцент

Берегове

2024

Ukrajna Oktatási és Tudományügyi Minisztériuma
II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola

Pedagógia, Pszichológia, Óvodapedagógia, Oktatás- és Intézményvezetés Tanszék

TRÉNING-FOGLALKOZÁSOK HATÁSA
A KISISKOLÁSOK TÁRSAS KAPCSOLATI FEJLESZTÉSÉRE
Szakdolgozat

Készítette: Bene Alexandra

IV. évfolyamos hallgató

Képzési program: 013 Tanító

Témavezető: Gávriļjuk Ilona,
adjunktus

Recenzens: Berghauer- Olasz Emőke,
PhD, docens

ЗМІСТ

ВСТУП	6
I. РОЗВИТОК ТА ЗНАЧЕННЯ СОЦІАЛЬНИХ ВІДНОСИН СЕРЕД ДІТЕЙ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ	8
1.1 Тлумачення поняття соціальної компетентності та її елементів	8
1.2 Розвиток соціальних відносин до початку шкільного віку	9
1.3 Період вступу до школи	11
1.4 Ставлення дитини молодшого шкільного віку до однолітків	12
1.5 Характеристики розвитку, що впливають на соціальні стосунки в молодшому шкільному віці	14
1.6. Соціометрія, як інструмент вимірювання систем соціальних відносин	16
II. МЕТОДИКА РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНИХ ВІДНОСИН У ДІТЕЙ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ	19
2.1 Роль учителя в розвитку соціальних стосунків у дітей шкільного віку	19
2.2 Педагогічні методи розвитку соціального досвіду учнів початкових класів	22
2.3 Метод тренінгу	25
III. ВПЛИВ ТРЕНІНГОВИХ ЗАНЯТЬ НА СОЦІАЛЬНІ НАВИЧКИ УЧНІВ 4 КЛАСУ ПОПІВСЬКОЇ ГІМНАЗІЇ	27
3.1 Цілі дослідження, питання та гіпотези	27
3.2 Процес дослідження	28
3.3 Аналіз результатів дослідження	30
РЕЗЮМЕ (УГОРСЬКОЮ МОВОЮ)	40
РЕЗЮМЕ	42
ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА	44
СПИСОК ЗОБРАЖЕНЬ ТА ТАБЛИЦЬ	46
ДОДАТКИ	47

Tartalomjegyzék

BEVEZETÉS	6
I. TÁRSAS KAPCSOLATOK ALAKULÁSA ÉS JELENTŐSÉGE A KISISKOLÁSOK KÖRÉBEN	8
1.1 A szociális kompetencia fogalmának és elemeinek értelmezése	8
1.2 Társas kapcsolat fejlődése az iskoláskor kezdetéig	9
1.3 Az iskolába lépés időszaka	11
1.4 Az alsó tagozatos gyermek attitűdje kortársaival szemben	12
1.5 Társas kapcsolatokat befolyásoló fejlődési sajátosságok kisiskolás korban	14
1.6. A szociometria, mint a társas kapcsolatrendszerek mérőeszköze	16
II. A KISISKOLÁSOK TÁRSAS KAPCSOLATAINAK FEJLESZTÉSI MÓDSZEREI	19
2.1 A pedagógus szerepe az iskoláskorú gyerekek társas kapcsolatainak fejlődésében	19
2.2 Pedagógiai módszerek a kisiskolások szociális tapasztalatainak fejlesztésére	22
2.3 A tréningmódszer	25
III. TRÉNINGFOGLALKOZÁSOK HATÁSA A CSONKAPAPI GIMNÁZIUM 4. OSZTÁLYOS TANULÓINAK TÁRSAS KÉSZSÉGEIRE	27
3.1 Kutatási célok, kérdések és hipotézisek	27
3.2. A vizsgálat folyamata	28
3.3 A vizsgálatok eredményeinek elemzése	30
ÖSSZEFOGLALÁS	40
REZÜMÉ	42
HIVATKOZOTT IRODALOM	44
ÁBRÁK ÉS TÁBLÁZATOK JEGYZÉKE	46
MELLÉKLET	47

BEVEZETÉS

A kisiskolások társas kapcsolatainak fejlesztése kulcsfontosságú a gyermekek érzelmi és szociális fejlődésének szempontjából. A szociális készségek és az egészséges kapcsolatok kialakítása már gyermekkorban elkezdődnek és meghatározzák a későbbi életünk során kialakuló kapcsolatok biztonságát és minőségét.

Szakedolgozatomban - melynek címe a *Tréning-foglalkozások hatása kisiskolások társas kapcsolati fejlesztésére*- fontosnak találom, mivel az oktatás terén folyamatosan növekvő figyelem irányul a gyermekek érzelmi fejlődésére, hisz ebben az életszakaszban alakulnak ki az alapvető társas viselkedési minták és az interperszonális készségek is. Valamint minden szándék ellenére sok gyerek számára lényeges gondot okoz a beilleszkedés, sok esetben céljaik, érdekeik érvényesítése és ezek alapján szükség van arra, hogy minden alkalmat megragadjunk e fontos készségcsoport fejlesztésére. Minden ember számára nélkülözhetetlen az, hogy olyan készségeket alakítson ki, melyekkel képesek jól alkalmazkodni az egyre változó társadalmi környezetben, beilleszkedni kortársaik közé és a társadalomba.

A munka fő célja szakirodalom segítségével feltérképezni a társas kapcsolatok alakulását és jelentőségét, valamint átfogó ismeretet szerezni azokról a pedagógiai módszerekről, melyek a kisiskolások szociális tapasztalatainak fejlesztésére szolgálnak. Legfőképp pedig az általunk létrehozott és levezetett pedagógiai fejlesztő eljárás társas kapcsolat fejlesztésére gyakorolt hatását szeretném felmérni.

A munkával kapcsolatban foglalkoztat és keresem a választ arra, hogy tréningfoglalkozások javítják-e a kisiskolások társas kapcsolatokban betöltött szerepét, a tréningfoglalkozások csökkentik-e az elutasítás és kirekesztés előfordulását és hozzájárulnak-e a pozitív társas kapcsolatok fenntartásához.

A szakedolgozat három fejezetből áll. Az első fejezetben egy irodalmi áttekintés olvasható, mely a szociális kapcsolatrendszer alakulásának folyamataira és a társas együttműködés készségének fejlődési menetére terjed ki. Fontos összetevője a fejezetnek a szociális kapcsolatok alakulásának fontosabb állomásai születéstől kisiskoláskorig. Valamint bemutatásra kerül a társas kapcsolatokat befolyásoló fejlődési sajátosságok is.

A második fejezet a kisiskolások társas kapcsolatainak fejlesztési módszereire terjed ki. Feltárásra kerül a tanító pedagógiai eszközei a szociális kapcsolatrendszer kialakításában.

Emellett bemutatásra kerülnek azok a pedagógiai módszerek, melyek az alsó tagozatos gyerekek szociális tapasztalatainak fejlesztésére szolgálnak.

A harmadik fejezetben a pedagógiai tréningfoglalkozások szociális készség fejlesztésére gyakorolt hatásával foglalkozok. A munka ezen részének első lépéseként szociometriai vizsgálatot végeztem a Csonkapapi Gimnázium 4. osztályában. A felmérést követően nyolc alkalomból álló pedagógiai tréningfoglalkozásokat vezettem le, melyben a szociális készség fejlesztést tűztem ki célként. A tréningfoglalkozást követően újra szociometriai vizsgálatot végeztem az osztály tagjaival, majd összehasonlítottam, hogy milyen hatással volt a pedagógiai fejlesztő eljárás a tanulók társas kapcsolati fejlődésére. Kutatásom célja az volt, hogy felmérjem a szociális készség fejlesztésére milyen hatást gyakorolnak a pedagógiai tréningfoglalkozások, egy alsó tagozatos osztályközösségen belül.

A munka elkészítésének szempontjából jelentős szakirodalomként szolgál Zsolnai Anikó *Kötődés és nevelés* című műve. A mű tárgyalja a gyermeki csoportok felépítését és a gyermek társas világába való beilleszkedést, emellett a gyermek kapcsolatainak részletes leírását. Nagy jelentőséggel bírt a szakdolgozat megírásánál Zsolnai Anikó *A szociális kompetencia fejlődése és fejlesztési lehetőségei gyermekkorban* című akadémiai doktori értekezése, Vajda Zsuzsanna *A gyermek pszichológiai fejlődése*, Mérei Ferenc és V. Binét Ágnes *Gyermeklélektan*, illetve N. Kollár Katalin és Szabó Éva *Pszichológia pedagógusoknak* című műve.

I. TÁRSAS KAPCSOLATOK ALAKULÁSA ÉS JELENTŐSÉGE A KISISKOLÁSOK KÖRÉBEN

A kapcsolatok kialakításának és fenntartásának szándéka az ember társas egyén mivoltából fakad. A kapcsolatoknak elengedhetetlen szerepük van az emberek életében, mivel ezek által érintkezhetnek egymással, ezek keretében nyílik mód az együttműködésre, egymás kölcsönös megismerésére, formálására. Az emberek között kialakuló kapcsolatokat személyek közötti, valamint társas kapcsolatoknak nevezi a szociálpszichológia (Szabó, 2008).

A társas kapcsolatok fontosságát nem lehet túlbecsülni az életünkben. A lelki egészség, a kiegyensúlyozottság és a komfortérzet megközelítéséből fontos szerepük van a társaknak. De szintén hatással vannak a minket körülvevő emberek az önértékelésünkre, normáink átalakulására, a feladatvégzésünk színvonalára. Egy év alatti csecsemők is felélnkülési reagálást adnak a gyermektársak megjelenésénél, egy éves kor után pedig már interakcióba is lépnek egymással. A gyermekek életében fokozatosan nyerik el egyre nagyon szerepüket a kortárskapcsolatok.

A társas kapcsolatok a közösségekben bontakoznak ki. A közösség, mint társas környezet nélkülözhetetlen szerepet tölt be az egyén egész életében, mert az ember közösség nélkül életképtelen, fejlődésképtelen. Ebből következik, hogy minden életszakaszban pótolhatatlanul kapcsolódik az egyén különböző csoportokhoz. Ezek a csoportok befolyásolják és kormányozzák az egyén viselkedését, kapcsolati módjait, valamint viselkedését társas hatásokon keresztül (Sallai, 1996).

1.1 A szociális kompetencia fogalmának és elemeinek értelmezése

A kompetencia egy azon kifejezések közül, melyek az utóbbi évtizedekben kiemelkedő szerepet foglalnak el az oktatásban. Ez maga után vonta a szó jelentéstartalmának kiterjedését. A kompetencia fogalma a 80-as években került a kutatások középpontjába. Maga a kompetencia szó összetettebb jelentéssel bír, mint a tudás vagy a képesség, viszont magába foglalja ezen szavak tartalmát is. A kompetencia kifejezés főként arra a feladatmegoldóképességre vagy cselekvőképességre utal, amelyhez az előzetes, akár lexikális vagy tapasztalati úton megszerzett tudásunk éppúgy hozzájárul, mint a problémához való hozzáállásunk (Halász, 2009).

Ezek mellett kompetens személynek kizárólag azt tekinthetjük, aki a fentiekben összefoglaltakon túl a cselekvés tárgya iránt megfelelően elkötelezett, valamint cselekvéséért felelősséget vállal, tehát kétségtelenül aktívan nyilvánul meg az adott

helyzettel kapcsolatban. Nem tehetünk tehát egyenlőségjelet készség és kompetencia közé, hiszen az, hogy valaki egy bizonyos készségnek vagy képességnek a birtokában van, nem jelenti azt, hogy annak irányában elkötelezettséget tanúsít, vagy azzal aktívan meg is kíván nyilvánulni (Halász, 2009).

Tunstall szerint a szociális kompetenciát meghatározó, személyiségből fakadó tulajdonságok közé tartozik, például az optimista világnézet, az önbecsülés, a pozitív hozzáállás, ezzel együtt a saját szükségletek felismerése és kombinálása mások szükségleteivel, együttműködő, barátságos fellépés, a problémamegoldó képesség és a hatékony kommunikációra való képesség. Azok, akik ezekkel az adottságokkal bírnak, még a hátrányos családi vagy iskolai környezet ellenére is képesek beilleszkedni a társadalomba (Tunstall, 1994).

Szintén veleszületett tényezők csoportjába tartoznak a temperamentummal kapcsolatos sajátosságok. A temperamentum olyan érzelmi tulajdonságokat jelöl, melyek meghatározzák viselkedésünket, reakcióinkat és hangulatainkat. A temperamentumhoz kapcsolódó jellemzők már kora gyermekkorban megjelennek, és körvonalazzák, meghatározzák az emocionális és szociális életünk alapjait (N. Kollár –Szabó, 2017).

1.2 Társas kapcsolat fejlődése az iskoláskor kezdetéig

A gyermek közösségbe való csatlakozásának útja már a megszületés előtt, a méhen belül kezdetét veszi. Ilyenkor még valamennyi társadalmi hatást az anya teste ad át, közvetít. De az anya nem elzárt térben él, hanem adott társadalmi közegben, amely többé-kevésbé az állapotos anyákkal szemben követett eljárásokat, az anya viselkedését, a vele szemben gyakorolt kölcsönhatások mintáját előírja. Ezek a közvetett hatások leginkább a gyermek fizikai- idegrendszeri állapotára gyakorolnak hatást.

A gyerek elengedhetetlen szükséglete a fenntartott biztos kapcsolat, amely az anya személye. Ennek a kapcsolatnak a hiánya súlyos akadályozója lehet a gyermek fejlődésében. A gyermekkor történései egymásra rétegződnek, így nyilvánvalóan bizonyos tekintetben visszafordíthatatlanok (Zsubrits, 2012).

Szoros kötődés áll fent már a fogantatástól kezdve az anya és a magzat között (Hidas-Raffai-Vollner, 2013).

Az újszülött kapcsolata édesanyjához egy veleszületett emberi sajátosság. Az újszülött gyermek keresi a kapcsolatot az anyjával a születése után is. Tehát rendelkezik olyan hajlammal, hogy keresse konkrét emberek közelségét, hogy mellettük biztonságba érezze magát. Ezt nevezzük kötődésnek, ami a későbbi kapcsolatok fundamentumaként szolgál. A

társas kapcsolatok modellje a család, melyben a gyermek első és legfontosabb tapasztalatit szerzi (Zsolnai, 2001).

A gyermek, az ember beleszületik a társadalomba, ebből kifolyólag a családba, amelytől nevét kapja; valamilyen társadalmi rétegbe, ami megjelöli induló státuszát az életben; csoportba, melyben népszámlálási adatként jelenik meg. Nem csak születéskor kapcsolódik be az ember kész társadalmi alakzatokba, hanem életének további történéseiben is: iskolába jár, termelési egyesületeknek és egységeknek, szervezeteknek lesz a tagja. Nemsokkal az első életév betöltése után a gyermek kötődik a felnőttekhez és kortársaihoz egyaránt a párhuzamosság elmélete szerint (Vajda- Kósáné, 2005).

A gyermekek számára már nagyon korán partner a másik gyerek. Miután létrejött a gyerek saját énjé, és mikor már van elképzelése a saját énjéről és a másik viszonyáról, akkor a másik hasonló ember érdekelni kezdi őt.

Az első nevelési intézmény a bölcsőde, ezért is igyekezni kell, hogy ez a környezet minél inkább ki tudja egészíteni a családi élet biztonságos környezetét. Azzal, hogy a gyermek bölcsődébe jár és hasonló életkorú kisgyermekkel szerveződik egy csapatban kisebb változásokon megy keresztül. Először versengés figyelhető meg az egymás mellett játszó gyerekek körében, ezután pedig jellemző a közeledés szükséglete. Lehetnek népszerű és kevésbé népszerű gyerekek, vagy esetleg párokat is alakíthatnak ki, de a társas kapcsolatok képződményei az óvodás kortól mutatnak színesebb, változatosabb képet (Zsubrits, 2012).

Meghatározó változás a koragyermekkorban bekövetkező én-fejlődés, amely a társas kapcsolatok alakulásával szorosan összefügg. De vitatott a fejlődéslélektanban, hogy milyen mértékben és milyen korán van jelen a nem én és az én szétválasztása. A személy mentális megjelenése a saját tulajdonságairól, szociális szerepeiről, tapasztalatairól és leendő céljairól- az én. Számos tapasztalat, ismeret, érzés, ami egyetlen egészé alkotja az énfogalmat az egyén számára, ezt pedig a folyamatosság és az önazonosság érzése írja körül. Megannyi kutató véleménye szerint többféle lazán kapcsolódó területre lehet felosztani az énfogalmat. Amint kialakul a gyermek saját énjé, érdeklődést mutat a másik hasonló ember felé. A gyermekek hamarabb kapcsolatba kerülnek kortársaikkal, mint azt korábban hitték, természetesen amennyire kommunikációs kompetenciáik ezt lehetővé teszik (Erikson, 2002).

A legalacsonyabb szintű csoportosulásnak az egyedüli meghatározó tényezője az együttlét óvodás korban. Játékérvényű értelmet tulajdonítanak a gyerekek annak, hogy egy helyen vannak. Véletlenszerű a játékok tartalma, más körülményeknél más is lehet. Ettől fejlettebb csoportosulási forma az együttmozgás, valamint a csoportosulás., ami egy érdekes

tárgy körül alakul ki. Ritkán tartós a tárgy körüli csoportosulás, de nagy szerepe van, és jelentős a fejlődés szempontjából. A következő fokon megváltozik a csoportosulás alapelve. Az első három fokon passzívak, de fokozza és fenntartja az együttműködés örömét a kölcsönös utánzás. A cselekvő társas viselkedés első formája pedig az összedolgozás. Összedolgozás során könnyen alakul ki munkamegosztás, eltérő szerepek és ez a szerepszerűség mutatja az óvodában, óvodás korban elérhető legfejlettebb tagolódást, csoportképződést (Mérei-Binet, 2006).

1.3 Az iskolába lépés időszaka

Minden gyermek életében lényeges jelentőségű, ha iskolás lesz. Az iskolában szempontokat és értékrendszert sajátít el, ami alapján a vele egykorúak cselekvéseit, attitűdjét és teljesítményeit értékelni lehet (Püsök Józsefné, 2011).

A gyermek szociális kompetenciájában látványos előrelépés figyelhető meg az iskolába lépéssel. Ez összefügg az érzelmi élet fejlődésével, az értelmi funkciók érésével, valamint az iskolán túli különféle társas szerveződések hatásaival. Javul a kisiskolások személyeszlélése, bővül a szókincsük, kommunikációs készségük és önkontroljuk is rögzítődik, aminek köszönhetően eredményesebbek lesznek a beszélgetésekben és az együttes tevékenységekben

A kisiskolások gyakran váltogatják barátaikat, de a kialakult kapcsolatok inkább külső tényezőktől függnék. A népszerűséget-népszerűtlenséget ilyenkor lényegtelen elemek befolyásolják: például a közösség elutasíthatja a furcsa nevű gyermekeket, a kövér gyermekek szinte mindig hátrányt szenvednek, viszont a vonzó külsejű társakat előnyben részesítik. A gyerekkori magányosság, elutasítottság, kirekesztettség kóros folyamatokat eredményezhet. Jelzés értékű, ha egy kisiskolásnak nincsenek barátai. A kutatások az elutasított gyermekek 4 típusát azonosították: akiket támadó viselkedésükért zárnak ki a többiek; akik előnytelen külső miatt kerülnek perifériára; külön módon, értetlenül viselkedők; átlagosan viselkedők (Vajda, 2002).

Mielőtt a gyermek iskolába lép a család alapozza meg a motivációt és az értelmi képességeket. A beilleszkedést tekintve fontos szerepe van az iskolai kortárs csoportoknak. Jelentősége a hozzá való átpártolást követően válik fontossá, mikor a többiek szava fontosabb a teljesítmény és viselkedés megítélésében, mint a felnőtteké. Másrészt az iskola megtanítja a gyermeket olyan iskolai, tanulmányi munkára, amit elfogad és elismer a csoport. Négy különböző csoportba különítjük el a tanulók társas helyzetét: népszerű (sok barátjuk van, jó kapcsolatteremtő és kognitív képességeik vannak); elutasított (agresszivitás

és zárkózottság figyelhető meg); ellentmondásos (tagjai kapcsolatteremtő és fejlett értelmi képességekkel rendelkeznek, de a legtámadóbb csoport); kívül maradók (magányukat egy két „jóbarát” oldja meg, gyenge kapcsolatteremtő képességekkel rendelkeznek) (Vajda, 2002).

1.4 Az alsó tagozatos gyermek attitűdje kortársaival szemben

Az iskoláztatás a gyermek tanulási lehetőségeinek fejlesztésén túl új társas magatartásformák megjelenésével is jár. Mérei Ferenc megállapításai azt mutatják, hogy az óvodás korú gyermekek csak az óvoda végén tudnak kiscsoportos társas formációt kialakítani, és elsősorban a „passzív szolidaritás” formái a meghatározóak: az együttlét, az együttmozgás és a tárgy köré való gyülekezés. Az iskolák már lehetőséget adnak valódi közösségek kialakítására, az iskolai osztályok pedig a valódi „sorsközösség” nyomát hagyják a gyerekek érzelmi és társas kölcsönhatásaiban (Csepeli, 2001).

A fejlődéslélektan a korai gyermekkori életszakaszt 6-7 éves korban azonosítja, amely a serdülőkoron át folytatódik. Ez a korszak számos minőségi ugrást jelentett. Az általános iskolába lépés előtt a világ nyitottabbá vált, az iskolában új barátokat szerzett, és megváltoztak körülötte a felnőttek. Már az általános iskola első osztályában is megmarad a korai függőségi kapcsolatból fakadó naiv tekintélytisztelet. Első vagy második osztályban a tanárokat szeretet és csodálat veszi körül, szavaik és tetteik motivációs példaként szolgálnak (Kósáné Ormai, 1979).

A 6-7 évesek idejük nagy részét a kortársak között töltik, de a normatív befolyásolásban továbbra is szerepet játszanak a felnőttek. Ebben az időszakban döntő hatású a társas kapcsolat, amely a személyiségre és a beilleszkedésre hatást gyakorol. Az intellektuális funkciók mellett a kiterjesztett intelligencia modern modelljei a szociális és érzelmi összetevők fontosságát hangsúlyozzák. Goleman szerint ahhoz, hogy boldog legyen az egyén a társadalmi és magánéletben, olyan készségekre van szükség, mint például az önmotiváció, az érzelmek felismerése, az érzelmekkel való megbirkózás és a kapcsolatok kezelése. Társadalmi eredményességünket nagyban meghatározza, hogy meg tudjuk-e nyerni mások szimpátiáját, tudunk-e hatással lenni másokra, tudunk-e népszerűek lenni a csoportban vagy képesek vagyunk-e más emberekkel együttműködni. E szociális készségek fejlesztése tudatosságot is igényel (Goleman, 1997).

A 3-4. osztályos gyermeknél az értékteremtés, érték közvetítés már áttehető a vele megegyező korú csoportra. Ezzel összefügg, hogy a felnőtt már nem hat olyan erős modellként, mint az iskolába lépés elején. A 8-9 éves gyerekek között már háttérbe szorul az,

hogy mit szól a tanító, nem az a fontos, hogy mit szól a tanító, hanem az hogy hogyan vélekednek a társak. Kisiskoláskor elején még a tanító elismerését és szeretetét akarja a gyermek kivívni, később pedig a társak elismerő, értékelő vagy éppen elutasító magatartása lesz a fontos. Megváltozik a kötődések folyamata, módosulnak a társas mező arányai, a társas érdeklődés a felnőttekről áttevődik az azonos korú társakra. Kezdetét veszi a kiegyenlítődés (Zsolnai, 2018).

Az általános iskolában a nemek némileg elkülönülnek, a fiúknak általában több barátjuk van, mint a lányoknak, de a lányok barátsága általában szorosabb. A kortárscsoport szétválásával alakul ki, hogy ki kivel akar lenni különböző helyzetekben, és ki kivel akar barátkozni. Fontos tevékenység a barátságválasztás, mert az átpártolás után több időt töltenek el a kortárscsoportban. Ebben a tevékenységben fontos a felnőttek irányítása a gyermek körül, akik jól viselkedő, jól tanuló gyerekeket ajánlanak barátoknak. A gyermeket körülvevő felnőtt iránymutatói jelentősek ebben a tevékenységben, aki a jó magaviseletű, a jó tanuló gyerekeket ajánlja barátnak. Ennek az igénynek való megfelelésben eltérés van a nemek között. Míg a lányok a jó tanuló és jó magatartású lányokkal igyekeznek barátkozni, vagyis kiszolgálják a felnőtt elvárásait, addig a fiúk azokkal a társakkal barátkoznak leginkább, akiknél mindig történik valami, nem unatkoznak, akinek a közelében jól érzik magukat és jó játékokat tudnak kitalálni (Zsolnai, 2018).

A csoport állhat egy-két emberből, de többől is. A csoport tagjainak különböző feladataik vannak és úgynevezett építő jellegű munkát látnak el. A csoportot, baráti társaságot a kohéziós erő tart össze. Típusait tekintve megkülönböztetünk elsődleges csoportot, ebben a típusban összegyűlnek, de nincs vezérük, nem neveztek ki vezért; másodlagos csoportot- van vezérük, pl. osztályfelelős, de lehet informális vezér is, amikor csak ő tartja magát annak; formális csoportot, ahol egy ideiglenes időre áll csak össze a csoport; valamint informális csoportot- egy bizonyos cél érdekében, bizonyos formában jelennek meg rövid ideig (Vajda, 2002).

Óvodáskorban a társaik tulajdonságait személyesen és helyzetfüggő módon írják le, míg az általános iskolában hajlamosak valódi, rejtett személyiségjegyek kialakítására, differenciáltabb jellemzéseket fogalmazznak meg. Innentől okkal magyarázzák mások viselkedését. Ebben az időszakban eltérő attitűdök figyelhetők meg a felnőttekhez igazodó magatartásban és a gyerekcsoportokban tanúsított magatartásban. Irányítja őket az úgynevezett „kettős erkölcs”: egyrészt tiszteletben tartják a felnőttek tekintélyét, betartják a pozíciójuk által jelzett normákat, másrészt betartják saját szabályaikat (Vajda, 2002).

1.5 Társas kapcsolatokat befolyásoló fejlődési sajátosságok kisiskolás korban

Számos tanulmány próbált rávilágítani arra a kérdésre, hogy mitől függ a gyermek társadalmi helyzete, hiszen magyarázható, hogy a gyerekek egy része népszerű és központi helyet foglal el a gyermekcsoportban, míg mások átlagos pozícióban vannak. Más gyerekek figyelmen kívül hagyják őket, így kevésbé figyelnek szándékaikra, tetteikre és kommunikációjukra, és egyeseket társai egyenesen elutasítanak vagy kiközösítenek. A válaszokat megerősítő tesztek során a gyermek csoportban elfoglalt helyzetére vonatkozó ismereteket részben megfigyeléssel, részben a gyermek társai vagy nevelői véleménye alapján szerzik meg. Az ilyen típusú tesztelés során, amikor megpróbálják megérteni a gyerekek véleményét a tesztelési módszereket az életkorukhoz igazítják. Egyik lehetőség az, hogy a táblára felteszik a csoporthoz tartozók fényképét, és a gyerekeket egyenként, külön-külön kérdezik a társaikról (Balázs, 2011).

A személyiségfejlődés szempontjából fontos a gyermeket körülvevő közösség, a közösségen belül kialakult kapcsolatok, a gyermek kapcsolatrendszerben elfoglalt helye. Akkor érzi jól magát a gyermek az osztályközösségben, ha a tanári elégedettségen túl társai szeretetét is elnyeri, valamint ha barátokat, játszótársakat mond magáénak. A hatékony integráció alapja egyrészt az, hogy a gyermek milyen mértékben felel meg az iskolai követelményeknek, másrészt, hogy társai elfogadják-e, van-e szerep és tekintélye a csoportban, valamint élvezi-e az osztály szeretetét, bizalmát, rokonszenvét (Kósáné Ormai, 1989).

Az iskolába lépéssel megfigyelhetjük a gyermek szociális készségeinek előrelépését. Ez összefügg az érzelmi élet fejlődésével, az én fejlődésével és a szellemi tevékenységek érettségével, valamint a különböző szerveződések hatásával. A személyiség pszichikus szerepeiben végbemenő változások elősegítik a szociális készség kialakulását. Ebben az időszakban, Piaget megfigyelései szerint, ahogy az elme fejlődik a világ belső reprezentációi pontosabbá válnak. Az önmagunkról és másokról szóló ismeretek folyamatosan bővülnek. Tapasztalatot szerez a figyelem, a memória, a képzelet a problémamegoldó funkciók terén. Fejlődik személyiségfelismerési és kommunikációs készségük, bővül a szókincsük, állandósul az önkontrolljuk, így hatékonyabbak lesznek a közös tevékenységekben, beszélgetésekben (Vajda, 2002).

Az óvodában a kortársakat leírása mellékes, helyzettől függő, míg az általános iskolában inkább valós, rejtett személyiségjegyeket, differenciáltabb tulajdonságokat fejeznek ki. Innentől sokkal magyarázhatják mások viselkedését. Ebben az időszakban eltérő attitűdök figyelhetők meg a felnőttekhez igazodó magatartásban és a gyerekcsoportokban tanúsított

magatartásban. Az úgynevezett „kettős erkölcs” uralja őket: egyrészt tiszteletben tartják a felnőttek tekintélyét, és betartják a felnőttek által kiállított normákat, másrészt betartják a maguk által felállított szabályokat (Vajda , 2002).

Az iskolakezdést követően a gyermek egyre önállóbbá válik, és 6-7 éves korától idejének negyven százalékát az iskolában tölti, az alvást nem számítva. A kortársakkal töltött idő növekedése a szülőkkel töltött idő csökkenésével jár együtt. Az anyától való elválás nem egyszerű folyamat. Öt és fél éves kortól gyakoriak a konfliktusok a gyermek és az anya között. Ebben a fázisban a gyermek ingerlékenyebb és érzékenyebb. Egyszer a gyerek, mint egy kisgyerek, az anyjához bújik, máskor megtámadja és keményen szól hozzá. Ebben a kiegyensúlyozatlan időszakban nem fogadja könnyen anyja utasításait, és nehezen viseli el a büntetést. . Beiskolázáskor újra keresni kezdi az édesanya közelségét, majd 7 éves korra enyhül az anya- gyermek kapcsolatában megmutatkozó feszültség, és ha kudarcra vagy sikere esetén nem tapasztalja az édesanyja együttérzését, hangulata pedig gyorsan változik. Ebben a korszakban legnagyobb tekintély a tanár. A nyolcadik életév az, amikor újra felszínre tör az erős szeretet az édesanya iránt. Kilenc éves kor környékén pedig egy új életszakaszt kezd átlépni, amelyben a gyermek önállóságra törekedik és kezdetét veszi a kortársak felé fordulás (Cole- Cole, 2006).

A rokonszenvi kapcsolatok és tekintélyviszonyok alapján rajzolódik ki a csoport társas szerkezete, érdekes kérdés, hogy ki kivel barátkozik, kik a kedvelt, vannak-e népszerű gyerekek, vannak-e elutasítottak, a csoport peremén lévők. A veszélyeztetett gyermekek társas helyzete korán megpecsételődik. Társaik róluk alkotott képe és az elképzelésben megjelenő véleményalkotás már az intézményi pályafutás korai időszakában diszkriminatív jellegű. Problémát jelenthet az elszenvedőnek, ha valaki népszerűtlen vagy elutasítják, és sajnos kicsi a valószínűsége annak, hogy mindez magától megváltozik. A kirekesztés súlyos, traumatikus élmény lehet a gyermekek számára, ami kihat későbbi fejlődésükre is (Kósáné Ormai, 1989).

A kirekesztő helyzetekhez kapcsolódó negatív viselkedések közé tartozik az agresszió, a bomlasztó játék és az ellenségeskedés. Mindezek megnehezíthetik a gyerekek számára a csoportban való interakciót és a csoporttal való személyes szintű kapcsolatot, mivel gyakran szinte lehetetlenné teszik a csoport többi tagjának vagy akár a csoport egészének céljaik elérését. Ha az elutasítás következetesen egy egész csoport szintjén történik, akkor kiközösítésről beszélünk. Az elutasítás oka néha a gyermek agresszív viselkedése, de nem az agresszió az egyetlen tényező, ami az elutasításhoz kapcsolódik. Az elutasított gyerekeknek

mindössze 40-50%-a tanúsít agresszív viselkedést. Ha egy gyerek agresszivitás pozitív viselkedésformákkal ellensúlyozva mutat, a játszótársak nem fogják elszigetelni.

A népszerű gyerekek jellemző pozitív viselkedései közé tartozik a segítőkészség, a szociális érzékenység és az egészséges önbizalom. Ezek a viselkedések megkönnyítik a másokkal való interakciót egyéni és csoportszinten egyaránt, és lehetővé teszik mindenki számára, hogy elérje céljait. Amikor társas helyzetekbe lépnek jobban figyelembe veszik a folyamatos játék kereteit, mint kevésbé népszerű társaik, és alkalmazkodnak mások által teremtett helyzetekhez. Belépéskor nem akarnak minden figyelmet magukra vonni, vagyis nem csak vágyaikról, céljaikról beszélnek, és nem is próbálják megzavarni a már zajló játékot. Képesek az önérvényesítésre, átlagos társas helyzetű társaiknál nem alkalmaznak önérvényesítő viselkedést (Balázs, 2011).

Megtalálhatóak kisiskoláskorban is a népszerű, elszigetelt és elutasított szerepek, de a gyerekek csoporthelyzete képlékenyebb a csoportosulások többszöri átalakulása végett. Ebben az időszakban a kisiskolások gyakran váltogatják barátaikat és a kialakult kapcsolatok leginkább külső tényezőktől függenek. A szerepek megszilárdulása csak pubertás kortól figyelhető leginkább meg (Vajda, 2006).

1.6. A szociometria, mint a társas kapcsolatrendszer mérőeszköze

J.L. Moreno, romániai származású kutató foglalkozott elsők között a gyermekek közösségi életének feltárásával. Speciális módszert alakított ki a gyermekek egymáshoz való kapcsolatának körvonalazására és megismerésére. Legfőképp nem a gyermek stílusát, vagy a másikkal való kapcsolódási készségét próbálta felderíteni, hanem a beilleszkedést a közösségi térbe, ezt pedig az egyén társas helyzetével határozta meg (Mérei, 2006).

A szociogram a vizsgált társadalmi mező vázlata, vagyis a társadalmi mezőt alkotó kapcsolatok térképe. A megrajzolt vonalak a rokonszenvi színezetű kölcsönös kapcsolatokra vonatkoznak.

A szociometriai kérdőív célja, hogy mélyebb betekintést nyújtson a gyermekcsoport dinamikájába és az egyes tanulók közötti kapcsolatokba. Az összeállítás során kiemelt fontosságot kell tulajdonítanunk a gyerekek életkorának és tapasztalatainak, hogy a kérdéseket olyan helyzetekre és érzésekre építsük, amelyeket valóságosan átélhetnek. A többszemponútú szociometriát Mérei Ferenc dolgozta ki.

A több szempontú szociometriai kérdőívben az alábbi témakörök kapnak helyet:

1. Rokonszenvi vonzódás: ez a rész arra irányul, hogy feltérképezzük a tanulók közötti pozitív kapcsolatokat, beleértve a barátságot, bizalmat és az együttlét pozitív formáit.

Emellett figyelembe kell vennünk az esetleges ellenszenvi érzéseket is, azonban ezek pedagógiai használata körültekintést igényel, és nem minden szakember ért egyet ezzel a megközelítéssel.

2. Közösségi funkcióra vonatkozó kérdések: ez a rész arra összpontosít, hogy felmérje, mely tanulók alkalmasak különböző közösségi szerepek betöltésére az osztályban vagy más csoportokban. Ide tartozik például az osztályvezetői szerep vagy más tisztségek megítélése.

3. Egyéni képességek és tulajdonságok: ennek a szekciónak a célja, hogy értékelje az egyes tanulók egyéni képességeit és tulajdonságait, például a műveltséget, ötletességet, ügyességet vagy rátermettséget különböző tevékenységformákhoz

4. A közösségben elfoglalt helyzet általános megítélése: ez a rész az adott tanulók általános helyzetét és elfoglalt szerepüket vizsgálja a közösségben, ideértve a népszerűséget, az érvényesülést és a tekintélyt (Mérei, 2006).

A szociometriai kérdőív feldolgozásának első lépése a kölcsönösségi táblázat elkészítése, melyet szociomátrixnak is neveznek. Ebben a táblázatban összegyűjtjük a szociometriai kérdőív rokonszenvi kérdéseire adott válaszokat. A rokonszenvi választások bejelölése után kiemeljük vagy bekarikázzuk a kölcsönös válaszokat. Amennyiben más kérdéseket is szeretnénk figyelembe venni, például a "személyi bizalom" kategóriába tartozó válaszokat, ezeket is bevonhatjuk a feldolgozásba. Fontos megjegyezni, hogy az aktivitásra vonatkozó kritériumokat nem vesszük figyelembe a kölcsönösségi vázlat készítésekor, hiszen azok nem tartoznak a több szempontú szociogram elvei alá. (Mérei, 2006).

A szociogram elkészítése során a kölcsönösségi táblázatban összegyűjtött rokonszenvi választásokat grafikusán ábrázoljuk. Két fő típusa van: céltábla szociogram és hálózati szociogram. Ha a csoport vegyes nemű, akkor a vonalak kölcsönös rokonszenvi választást jelölnek. Ha egy személy és egy másik között több kölcsönös kapcsolat is van, akkor annyi vonalat húzunk közéjük, ahány ilyen kapcsolat van. Az ábrázolás során kiindulunk a legtöbb kölcsönös kapcsolattal rendelkező személyből. A párokat és a magányosakat azon alcsoportok közelében helyezük el, amelyekkel csak egyoldalú kapcsolat áll fenn. Az egyoldalú kapcsolatokat nem ábrázoljuk a szociogramon, de az egész közösség jellemzéséhez értékeljük.

A rokonszenvi választások alapján értelmezhető mutatók közül az első csoportba tartozik a szerkezeti mutató. Ennek célja a szociogram struktúrájának felmérése, vagyis annak megértése, hogy mennyire szervezett vagy strukturált a társas mező, amit ábrázol. Ehhez először is általánosan értékeljük a szociogram formai tulajdonságait, azaz globális szempontból vizsgáljuk meg. Ezután a következő lépés az, hogy megpróbáljuk összefoglalni

ezeket az észleléseket, és olyan mutatókat alkalmazunk, amelyek segítenek az értékelésben. Ezek a mutatók általában az átlagértékekhez viszonyított értékek, és segítenek szűkíteni a mérlegelés hibaforrásainak körét (Arany-Gisarek-Pinczésné, 2017).

A kohéziós mutatók a szociometriában az együvé tartozás élményét és a csoportdinamikai feszültséget mérő eszközök. A kohézió magas szintje azt jelzi, hogy a csoport tagjai erős közösségi érzést, szolidaritást és közös ügyekben való részvételt tapasztalnak. Ellenben az alacsony kohézió arra utal, hogy a csoportban kevés az együttesség élménye, a tagok közönyösek lehetnek az együttes feladatok iránt, kevés a közös szokás, és a tagok között sok a mellékút, ami könnyen vezethet a csoport széteséséhez vagy szétszóródásához.

A kölcsönösségi index egy olyan mutató, amely megmutatja, hogy az összes csoporttag hány százalékának van kölcsönös kapcsolata a csoportban. Ez a mutató a szociogram alapján számolható ki, és segít megérteni a csoportban kialakult kapcsolatok mértékét és jellegét.

A gyakorisági táblázat elkészítése során az összes szociometriai kérdésre adott választásokat dolgozzuk fel. A táblázat függőleges tengelyén szerepelnek a csoporttagok nevei, míg a vízszintes tengelyen a szociometriai kérdések vannak felsorolva, és ezeket kérdéstípusonként csoportosítjuk. A kérdéscsoportok után csoportonként összesítő oszlopot helyezünk el, majd a végén egy globális összesítő oszlopot is létrehozunk, amelyben összesítjük az összes választást (Arany-Gisarek-Pinczésné, 2017).

II. A KISISKOLÁSOK TÁRSAS KAPCSOLATAINAK FEJLESZTÉSI MÓDSZEREI

A szociális készségek és képességek hatékony működését számos tényező befolyásolja. Ezt szem előtt tartva a tudósok korán igyekeztek azonosítani azokat a feltételeket, amelyek elősegítik a szociális viselkedés tanult összetevőinek kialakulását. Mivel a szociális készségeket mindig tanulással sajátítjuk el, a fejlesztési programok többsége ezek fejlesztésére koncentrál (Tóth- Kasik, 2010).

A társadalmi beilleszkedéshez szükséges összetevők egészséges működésének aktív támogatása az iskola egyik legjelentősebb feladata. A gyermekkor az elsődleges időszak, amikor a szociális kompetencia formálható. Valójában a gyerekek egy kétirányú társadalmi fejlődési folyamaton mennek keresztül, amely egyszerre teszi lehetővé számukra, hogy egyedi egyénekként különbözzenek egymástól, és integrálódjanak közösségükbe. Ennek egyik aspektusa a szocializáció, ahol a gyerekek felveszik a társadalmi normákat és értékeket. A másik szempont a személyiségfejlődés, amely akkor következik be, amikor a gyerekek különböző helyzetekre reagálva sajátos érzelmeket és viselkedéseket vesznek fel (Zsolnai, 2006).

2.1 A pedagógus szerepe az iskoláskorú gyerekek társas kapcsolatainak fejlődésében

A tanár személyisége, interperszonális készségei és a tanulók személyiségformáló képessége egyaránt jelentős szerepet játszik az iskolai tanulmányok sikerében. Tanítványai számára az oktató identifikációs példaképül szolgál. A tanár egyfajta példaképként lép fel a tanulók számára, eközben alakítja személyiségüket. A tanár az ismeretek átadása mellett más értékeket is átad, a tanulók saját szocializációja, előítéletei, napi gondjai mind a tartalmat, mind az átadás folyamatát befolyásolják (Kozma, 2001).

Bár a tudatos pedagógiai tervezőmunka nagymértékben felgyorsítja a társadalmi kapcsolatok alakulását, maga a folyamat számos rögtönzött lépést tesz szükségessé. Megtervezhet olyan feladatokat, amelyek a csoport növekedése szempontjából ideálisnak tűnnek, és szociometriai döntések alapján olyan párokat hozhat létre, amelyekben a pár együttműködése nagyobb valószínűséggel sikerül, mert az egyik partnerben már van szimpátia, de ezeket a terveket gyakran megzavarják előre nem látható körülmények. Tekintettel arra, hogy az előre nem látható hiányzások felülírhatják a tervezett csoportosítást, fontos figyelembe venni a gyermekek kezdeményezését is. Gyakori, hogy a gyerekek felismerik a kapcsolatteremtési lehetőségeket, amelyeket a felnőttek figyelmen kívül hagynak.

Egy diákcsoport társas kapcsolatai éppen a közös tevékenységeik és együtt töltött időik eredményeként jönnek létre, formálódnak és gyarapodnak. Ennek a nem tervezett növekedésnek azonban lehetnek pozitív és negatív hatásai is. Ezért nincs jelentősége annak, hogy a körülmények milyen mértékben kedveznek az egészséges kapcsolatok kialakulásának. Ezen követelmények egyike, hogy a csoport tagjainak minél több esélyt adjunk arra, hogy a lehető legtöbb kontextusban megismerjék egymást. Ez a partnerével végzett rendszeres tevékenységek során is megtörténhet, de csak akkor, ha azok különböző típusú tevékenységeket tükröznek. Egymásról alkotott felfogásunk erősen korlátozott, ha csupán részt veszünk egy olyan órán, ahol egymás mellett dolgozunk. A közös cél elérése érdekében történő együttműködés a csoportfejlesztés kulcsfontosságú eleme (N. Kollár, 2017).

A tanárnak kreativitást kell alkalmaznia a csoportalakítás során. Mivel a csoport aktívan részt vesz ezekben a folyamatokban, vannak ajánlott módszerek, amelyek általában működnek, de nincsenek olyan módszerek, amelyek minden csoportnál működnének. Emiatt a próbálkozások időnként elmaradnak, de néha meglepően lenyűgöző eredményeket adnak. Az első osztályalakításkor a csoport tagjai aktívan törekednek egymás megismerésére, és szívesen vesznek részt közös tevékenységekben, ami megkönnyíti a tanár munkáját. A csoporton belüli nézeteltérések nagyobb kihívást jelentenek. Egy szakértő kolléga vagy iskolapszichológus remek forrás lehet a helyzetértékeléshez, ötletgyűjtéshez.

A társas kapcsolatok tudatos felépítése rengeteg lehetőséget rejt magában. Fontos röviden megvitatni, hogy a szociometria hogyan tudja támogatni ezt a munkát. A szociometria inkább mérési eljárás, mint csoportépítési módszer. Fő célja az iskolapszichológusok és tanárok tájékoztatása, akik kétféle módon is felelősek a csoportok fejlesztéséért. Amellett, hogy tájékoztatást ad arról, hogy a csoportnak milyen irányba kell fejlődnie, kiket kell berendezni a csoportfeladatokra, mennyire ismerik egymást a tagok, vagy milyen értékek fontosak a csoport számára, megjeleníti a csoport aktuális állapotát, kihívásait, és erősségeit. Az ügyes felhasználók számára a szociometria hasznos eszköz. A csoportfejlesztés mindig olyan nevelési feladat, amely kreativitást, alkalmazkodóképességet és összpontosítást igényel (N. Kollár, 2017).

A tanuló és tanár közötti kölcsönös tiszteleten és érzelmi kötődésen alapuló kapcsolatok, valamint a tanár szocializációs, védelmük, segítő és támogatási szándéka mind hozzájárulnak a kölcsönös bizalomhoz. Ahelyett, hogy az egyenlőtlen felnőtt-gyerek kapcsolatból fakadó tekintélyt erőltetne, a tanár helyes magatartása, ha segíti a fiatal iskolásokat az önállósodásban. A gyerekek önfelfogását a több csatornán sugárzott tanári értékelések

alakítják. Bár az énkép szerveződését a családi élmények miatt nem lehet figyelmen kívül hagyni, a negatív énképpel rendelkező, önmagukat alulértékelő tanulókat az osztálytermi attitűdök miatt kizárhatják az iskolából. A valóság-hű énkép a teljesítmény elismerése és a képességeket és erőfeszítéseket tükröző jutalmak és büntetések együttes alkalmazása révén alakul ki. Ebben kulcsfontosságú, hogy elfogadó és segítőkész tanárok legyenek, valamint a tisztességes és bátorító visszajelzések és a sikert garantáló magatartás. Eltérő esetben önmagában kételkedő, kisebbségi érzésektől szenvedő, elégedetlenkedő személyiség formálódik (Zsolnai, 2001).

Az érték közvetítés a társadalom által hirdetett értékek átadása, míg a mentorálás és vezetés lényegében egy didaktikai feladat elvégzése. A modellkövetés az érzelmi kötődésen alapuló utánpótlást és alkalmazkodást foglalja magában. A gyermekek kétféleképpen azonosulhatnak másokkal: teljes azonosulás az alkalmazkodó modellkövetés és a rokonszenves modellkövetés esetében, amikor csak bizonyos tulajdonságokat vesznek át. Az azonosulás nem mindig megzökkenőmentesen végbe. Az ingerületmentes környezet, az elhanyagolás vagy a túlzott félelemeltérő attitűdökhöz vezethet. A tanárnak az egyik tanulóhoz való hozzáállása egy másik tanulóhoz való hozzáállása mintává válhat. Ha egy tanuló elutasítja egy másik tanuló viselkedését, a többi tanuló elfordulhat tőle. Az iskola első éveiben különösen indokolt felhívni a figyelmet az önbeteljesítő jóslatok veszélyeire.

A tanárok első benyomásai, előzetes ismeretei, előítéletei és szimpatikus és antiszimpatikus tapasztalatai diszkriminatív viselkedést váltanak ki a gyermekekből, és alakítják önképüket és teljesítményigényüket. Az ilyen megkülönböztető bánásmód gyakran felismerhetetlen a tanárok számára. A verbális kommunikációban és a testbeszédben az igények meghatározásában és értékelésében is különbségek mutatkoznak. Az önbeteljesítő jóslatok nemcsak egyénekre, hanem csoportokra vagy egész osztályokra is hathatnak. Az iskolai motivációban a tanár személyisége és az osztály légköre is meghatározó. A személyes kapcsolatok közvetlenül vagy közvetve befolyásolják a tanulók tanulmányi és tantárgyi teljesítményét (Zsolnai, 2001).

A tanár személyisége fontos szerepet játszik a gyermekek fejlődésében. A hitelesség által jelen kell lennie a türelemnek, elfogadásnak, megértésnek a tanár személyiségében. Látnia kell a gyermekben rejlő értéket és lehetőségeit, valamint pozitív jellemvonásait, és keményen kell dolgoznia a gyermek fejlődésének és fejlesztésének alakításán. A kreativitás, a felelősség, a kiegyensúlyozottság, a helyzetfelismerés és az alkalmazkodóképesség is a pedagógusok személyiségjegyei közé kell, hogy tartozzon. Emellett magas szintű pedagógiai, pszichológiai

és módszertani végzettséggel kell rendelkeznie. A tanárok és gyerekek közötti kölcsönös, elfogadáson alapuló kapcsolatok a pozitív iskolai oktatás alapja.

A kapcsolat két ember közötti egyedi viszonyt jelent. Olyan kapcsolatok, amelyekben az egyik fél a domináns, mint például az, amit szülő-gyerek, felnőtt-gyermek, aszimmetrikusnak nevezünk. Ha a kapcsolat egyenrangú szimmetrikus kapcsolatról beszélünk. A tanár-diák kapcsolatok befolyásolják a tanulók iskolához való viszonyát. Egyes kutatók a bátorító magatartások megvalósításának kulcsát látják. Olyan iskolai környezetet kell biztosítani, amelyben a tanuló motívumok és motiváción keresztül teljes mértékben kibontakozhatja tulajdonságait, képességeit. Ezek megvalósulása hozzájárul a tanárok mélyebb megismeréséhez, tanulóik megértéséhez, valamint tartalmas tanár-diák kapcsolatokhoz (N. Kollár-Szabó, 2004).

2.2 Pedagógiai módszerek a kisiskolások szociális tapasztalatainak fejlesztésére

Az iskolák szerepe a szociális készségek és képességek fejlesztésében vitathatatlan. Segít fejleszteni a szociális kompetenciák készletének a gyarapodását, lehetővé téve a gyermekeknek, hogy megértsék gyengeségeiket és erősségeiket, valamint képesek legyenek javítani gyengeségeiket az erősségeikre építve. Segít nekik megtanulni, hogyan szerezzenek barátokat, hogyan építsenek és tartsanak fenn kapcsolatokat. A szociális készségfejlesztő programok bevezetése előtt sok szempontot át kell gondolni, hogy azok minél személyre szabottabbak legyenek. (Németh, 2008).

A program bevezetése előtt és után is meg kell határozni a gyermekek szociális készségeinek fejlesztését. Ez az információ elérhető a tanári felmérések és interjúk-, a gyermek viselkedésének megfigyelése-, szociometriai értékelés és problémamegoldó feladatok által. Az összegyűjtött információk alapján megállapítható, hogy egy csoportból vagy osztályból ki minősül társadalmilag sikeresnek és sikertelennek. A szociálisan sikertelen gyerekek általában engedetlenek és támadók, nehezen tűrik a korlátozásokat, gyakran mutatnak agressziót társaikkal szemben, ezért nagyobb valószínűséggel utasítják el őket. Ez viszont azt jelenti, hogy sokkal kevesebb lehetőségük van megtanulni a helyes, elfogadható viselkedési módokat. A szociálisan sikeres gyerekeket a másokra való odafigyelés, a másokkal való egyetértés és a társak elfogadása jellemzi (Zsolnai, 2002).

A begyűjtött információk ismeretében kezdődhet meg a szociális készség-fejlesztő programok kipróbálása, amely leggyakrabban a modellnyújtás, problémamegoldás, megerősítés szerepjáték és a tréningmódszer.

Modellnyújtás

A modellnyújtás (a kívánt viselkedés bemutatása) nagyon hatékony a tanítás során, mert segítségével egyértelműen szemléltethető a kívánt viselkedés minden mozzanata. A megfelelő társas magatartást egy másik személy is bemutathatja film segítségével, vagy akár írott szöveg alapján is. A modellezés pozitív hatásai nagymértékben fokozódnak, ha felhívják a gyerekek figyelmét a bemutatott szociális készségekre, és elmagyarázzák alkalmazásuk hasznosságát. A hatások akkor is növekednek, ha a résztvevőket később arra kéri, hogy ismételjék meg a bemutatott viselkedést. Ez módot ad az új viselkedések gyakorlására. A modellnyújtás is egy olyan folyamat, amelyet a tanárok könnyen megvalósíthatnak. Persze nem baj, ha ő maga is rendelkezik azokkal a képességekkel, amelyeket közvetíteni szeretne (Zsolnai, 2006).

Problémamegoldás

A tanárok problémamegoldó módszereket alkalmazhatnak, ha konfliktus merül fel az osztályteremben. Ennek legjobb módja, ha a tanár időt szán arra, hogy közösen megbeszéljék a problémát. A kapott tanulói válaszok alapján lehet kezdeményezni a nézeteltérések megoldásának módszerét. Az első lépés a probléma közös azonosítása a gyerekekkel, és a megfelelő megoldás megtalálása. Gyakran előfordul, hogy a tanár úgy tesz, mintha a konfliktus egyik résztvevője (gyermek) lenne, modellt ad, és eljuttatja a megoldást egy másik gyermekkel. Végül maguk a gyerekek, akik a nézeteltérésben résztvevő felek, maguknak is alkalmazniuk kell a megoldást.

Megerősítés

A megerősítés és a dicséret jelentős hatással van a viselkedésre. Azok a gyermekek, akik nem kapnak elegendő megerősítést a szülőtől és társaiktól a jó szociális viselkedésért, nem fogják azt alkalmazni. A nemkívánatos szociális viselkedés, például agresszió vagy a durvaság megerősítése szintén komoly problémát jelent. A megerősítés fontos része a különböző szociális készségfejlesztő tréningeknek, de a megerősítés alkalmazása csak szükséges, de nem elégséges feltétele a kívánt viselkedésváltoztatásban való részvételnek. A tanuló, gyermek ötleteit azonnal meg kell erősíteni (Németh, 2008).

Szerepjáték

A szerepjáték alkalmas az empátia és a proszociális viselkedés fejlesztésére. A gyerekek nagyon szeretik utánozni és dramatizálni a dramatizáló cselekvéscentrumú tevékenységeket. Lehetőségük van különféle szerepeket és funkciókat játszani, és különféle helyzetekben kipróbálni magukat. Fontos, hogy a játék helyzeteket és a szerepjátékokat a lehető legrealisabban beszéljük meg. A játék mindig szerepváltással jár, így mindenkinek lehetősége van a másik helyébe képzelni magát. A játék során egyes szám első személyben lépnek kapcsolatba egymással. Fontos, hogy végül ne hanyagoljuk el annak értékelését, hogy

az egyes személyek hogyan érzik magukat a különböző helyzetekben és szerepekben. Adjunk lehetőséget, hogy megbeszéljük. Az a megfigyelő, aki nem vesz részt a szerepjátékban, megfigyeli a szerepjátékos érzelmeit, és aktívan részt vesz a szerepjáték megbeszélésében. Gondolataikat, érzéseiket önérzékelés megfogalmazásával fejezik ki. Önállóan kérdéseket tehetnek fel egymásnak (Zsolnai, 2002).

Történetek megbeszélése

A történetek megbeszélésével olyan helyzeteket ismertetünk meg a gyerekekkel, amelyekben elsajátítandó készségeket is tartalmaznak. A későbbi beszélgetések jó alkalmat adnak a hallottak, elhangzottak értelmezésére, elemzésére (Németh, 2008).

A fenti technikák, módszerek együttes alkalmazása a készségek, képességek hatékony fejlesztését eredményezheti. Ennek szükséges feltételei a pedagógiai és módszertani kultúra megújítása, a problémaközpontú tanítás, a cselekvésalapú gondolkodásra nevelés, a feltáró tanítás-tanulás és a megértésen és cselekvésen alapuló fejlesztés. Fontos szerepet kap a tanulási készségek, a motiváció, a kreativitás, a problémamegoldó készség fejlesztése és az együttműködés (Zsolnai, 2006).

Kooperatív módszer

A kooperatív tanulás alkalmával a tanár funkciója jelentős mértékben megváltozik a frontális oktatáshoz viszonyítva. A célkitűzés nem csupán az ismeretek átadása, valamint a szükséges kognitív készségek, kompetenciák kialakítása, hanem ezzel párhuzamos módon a diákok társadalmi készségeinek, valamint tanulási motívumainak fejlesztése is. A tanár emiatt úgy kezdeményezi, továbbá irányítja a kooperatív csoportok munkáját, hogy a diákok csupán abban az esetben boldoguljanak az adott feladattal, ha egymás tudását felhasználják. A kooperatív tanulás releváns bázisa a diákok építő egymásrautaltsága, a munkában való egyenlő részvétele. Az aktív részvételhez az is szükséges, hogy a csoporton belül az összes csoporttag emberileg is felelős legyen a csoport sikeréért.

A kooperatív tanulással szemben következőképpen több követelményt támasztunk, mint az egyszerű csoportmunka esetében. Csoportmunkánál az individuális felelősség, ezen kívül az építő egymásrautaltság nem minden esetben áll fenn, emiatt az egyenlő részvétel könnyen sérülhet: a csoport néhány aktív tagja mentesíti a többieket a munka alól. A tanár teendője a kooperatív tanulásnál nem elsődlegesen a tananyag közvetítése – ezt a szerepet sok kooperatív módszer esetekor átveszik a diákok –, hanem inkább a diákok tevékenységének olyan módon való szervezése, ezen kívül irányítása, mely a diákok párhuzamos kölcsönhatásaival lehetővé teszi a fenti elvek megvalósulását (Pap- Sziget, 2007).

2.3 A tréningmódszer

A tréning alapvetően a képességek fejlesztését célzó csoportos fejlesztés. A résztvevők személyes tapasztalatszerzésének módszere empirikus, a tanulás révén új ismereteket szereznek magukról, másokról, különféle helyzetekről, valamint hozzáállásukról. Ennek eszközei a különböző játékok, szituációs- és szerepjáték gyakorlatok, amelyeket feldolgoznak és a résztvevők egymásnak visszacsatolnak. A csoportdinamika törvényszerűségei működnek, ennek következtében fejlődnek a résztvevők szociális és interperszonális készségei. A tréningen résztvevők célcsoportjának célja a már létező, alkalmazott készségek és kompetenciák magasabb szintre emelése.

A tréning nem viszi végig a processzusokat, csupán aktiválja azokat, továbbá a résztvevőknek maguknak szükséges ezen folyamatokon tovább dolgozni a hétköznapi élethelyzeteik alkalmával. A tréning során: ismereteket szerzek a tetteimről, arról, hogyan találkozom másokkal, hogyan hatnak rájuk a tetteim, és milyen hatással vagyok másokra (Aronson, 2008).

A tréningcsoport központi módszertani eleme egy szisztematikus élménygyakorlat, amely során a résztvevők ítélezés és ítélezés nélkül beszélnek érzésekről, ami ösztönös, spontán viselkedést tesz lehetővé. A tréning célja a résztvevőkben már meglévő képességek és készségek fejlesztése a megfelelő szociál- és szervezetszichológiai ismeretek és a csoporttagok visszajelzései alapján. A tréningcsoportban részt vevő személy megtud valamit magáról és a másokkal való kapcsolatáról, hogyan viselkedik, hogyan hat ez a viselkedés másokra, és hogyan látják őt mások. A tréning során a játékok után elemzik a tanult viselkedési mintákat, és megbeszélik a levont következtetéseket. Az elemzés során nem a viselkedés okainak feltárásán van a hangsúly, hanem a viselkedés lehetséges következményeinek feltárásán és az eredetnél hatékonyabb viselkedési lehetőségek feltárásán. Majd példákat keresnek a megszerzett tapasztalatok hasonló élethelyzetekben való felhasználására. Fontos, hogy a trénernek segítik a csoportdinamikát és az eseményeket, de nem ők választják meg a tréning menetét.

A leckék megfogalmazása lehetőséget ad a csoporttagoknak, hogy elkerüljék a buktatókat, és hatékonyabb megoldásokat válasszanak, ha a szervezeti életben előforduló helyzetekhez hasonló helyzetekkel szembesülnek. Javul a résztvevők öntudata, belső függetlensége, egyéni eredményessége; a csoporttagok kapcsolatai megerősödnek, nyitottabbá és toleránsabbá válnak egymással szemben, jobb kölcsönös megértésre törekcszenek, bizalmasabbá válik a légkör (Amber-Molnár, 2004).

A csoporton belüli egyének változatos viselkedést mutatnak. A múltat ők hozzák magukkal, majd tapasztalataik és szerepkörük alapján vállalják fel azokat a szerepeket, amelyeket a csoport elvár tőlük. A szerepek (elvárt, észlelt és eljátszott) képezik a csoport informális struktúrájának alapját, és ezeknek a szerepeknek a dinamikáját azok változásai és módosulásai alakítják. A csoportban az első feszültségek akkor keletkezhetnek, hogy konfliktus támadhat az egyes emberek által játszott szerepek és a mások által érzékelt szerep között.

Egyeseket elfogad a csoport, míg másokat olyan szerepekre kényszerít, amelyeket elvárnak tőlük. A normák törvények, irányelvek, amelyeket a közösség minden tagjának be kell tartania. Bár nem szándékosan, a csoport maga formálja az egyént. Ezáltal kialakul a csoport egyéni kultúrája (Rudas, 2007).

Jellemzően a tréning keretein belüli kiscsoportos (általában 10-12 résztvevőből álló) foglalkozásokat értünk. Ha egy csapat ennél nagyobb, akkor szükségessé válik a kiscsoportos tréningre tervezett tudásanyag és feladatok alternatív változatának elkészítése. A tréning lényege, hogy a tudásanyag az egyén személyiségéhez igazodjon. Így az esemény interaktívabbá válik, és a résztvevők aktívan részt vehetnek benne. A tréning azért olyan hatékony, mert kiscsoportos és interaktív. A 15-100 fős csoportokhoz képest sokkal hatékonyabb (Bencéné- Schlichter, 2022).

III. TRÉNINGFOGLALKOZÁSOK HATÁSA A CSONKAPAPI GIMNÁZIUM 4. OSZTÁLYOS TANULÓINAK TÁRSAS KÉSZSÉGEIRE

Az emberi kapcsolatok és azok minősége központi fontosságúak az egyéni boldogság és társadalmi egyensúly szempontjából. Legfőbbképp az iskolai környezetben, ahol sok időt töltenek együtt a diákok és ahol a társas készségek fejlesztése meghatározó a tanulmányok és az érzelmi fejlődés szempontjából. Emiatt a pedagógiai kutatásokban egyre inkább előtérbe kerül a társas kompetenciák fejlesztése és erősítése az iskolai környezetben.

3.1 Kutatási célok, kérdések és hipotézisek

Vizsgálatom helyszíne a Csonkapapi Gimnázium 4. osztálya. Az osztályközösség 7 tanulóból tevődik össze, melyből 4 lány és 3 fiú. Kutatásom célja az volt, hogy felmérjem a szociális készség fejlesztésére milyen hatást gyakorolnak a pedagógiai tréningfoglalkozások, egy alsó tagozatos osztályközösségen belül. Arra törekedtem, hogy megértsem milyen módszerekkel lehet hatékonyan fejleszteni a társas készségeket az iskolai környezetben, és miként befolyásolja ezeket a készségeket a pedagógiai tréningfoglalkozásokon való részvétel. A kutatás elvégzéséhez engedélyt kértem a Csonkapapi Gimnázium vezetőségétől és az osztályfőnöktől egyaránt (1. számú melléklet).

A kutatás két fő részből áll: szociometria vizsgálat és 8 alkalomból álló tréningfoglalkozások. A tréningfoglalkozások előtt szociometriai vizsgálatot végeztem a Csonkapapi Gimnázium 4. osztály tanulói között kialakult társas kapcsolatrendszerének feltárása érdekében, hogy összehasonlítási alap legyen, illetve objektív adatok álljanak rendelkezésre ahhoz, hogy a tréningfoglalkozások hatékonysága és eredményessége megállapítást nyerhessen. A szociometria vizsgálatához egy 8 kérdésből álló kérdéssort állítottam össze (2. számú melléklet).

Ezt követően, összeállítottam a tréningfoglalkozások tervét, amely pedagógiai fejlesztő gyakorlatokat és játékokat tartalmaz (3. számú melléklet). A 8 foglalkozásból álló terv összeállításánál arra törekedtem, hogy a tanulók különféle interakciókban lehetőséget kapjanak egymás jobb megismerésére, együttműködésben emberi kapcsolati értékek lehetőségei hozzák közelebb egymáshoz az egy osztályba járó tanulókat. A nyolc tréningfoglalkozás megtartását követően újra szociometriai vizsgálatot végeztem az osztály tanulóival ugyanazokat a kérdéseket feltéve, mint amelyek az 1. sz. mellékletben találhatóak. A vizsgálat következő fázisában összehasonlítottam a két szociometriai felmérés

eredményeit, hogy objektív adatokat kapjunk a foglalkozások hatékonyságára, a változások jellegére nézve az osztályközösség tagjainak kapcsolatrendszerében.

Hipotézisek:

1. Feltételezem, hogy a tréningfoglalkozások javítják a kisiskolások társas kapcsolatokban betöltött szerepét.
2. Feltételezem, hogy a tréningfoglalkozások hozzájárulnak a pozitív társas kapcsolatok kialakulásához és fenntartásához.
3. Feltételezem, hogy a pedagógiai tréningfoglalkozások hatására erősödik az összetartás

3.2. A vizsgálat folyamata

Első szociometriai felmérés

A vizsgálatot megelőzően az előkészületekhez tartozott, hogy engedélyt kértem az iskola vezetésétől és a 4. osztály osztályfőnökétől a munka lebonyolításában. Tájékoztattam az iskolavezetést és a tanítónőt a kutatási céljaimról és a kutatás menetéről. Megkértem a tanulókat, hogy a szociometriai vizsgálatához összeállított kérdéssornak megfelelően válaszoljanak a kérdésekre. Felhívtam a tanulók figyelmét, hogy csakis az osztálytársaikra gondoljanak a kérdések megválaszolásánál, illetve ha az osztálytársak közül nincs olyan, akit választani tudnak, akkor hagyják üresen a válaszok helyét. Az első szociometriai felmérés után, az osztály tanulóival, 2023.november 17-től kezdődően, elvégeztük pedagógiai tréningek megtartását a program-terv szerint, heti egy alkalommal nyolc héten át.

A tréningfoglalkozások tartalma:

A tréningfoglalkozások időtartama 40-45 perc. Minden foglalkozás elején fontos az üdvözlés és a résztvevők köszöntése. Majd olyan tevékenységek következnek, melyek segítik a csoporttagok közötti kapcsolatok kialakítását játékos formában. A tréning legnagyobb részét a gyakorlatok, szimulációk és interaktív tevékenységek teszik ki. Állandó momentum egymás köszöntése és minden gyakorlat után egy rövid megbeszélés, valamint a foglalkozások végén visszajelzésre is minden alkalommal van idő és lehetőség.

Az *első tréningfoglalkozás* alkalmával a résztvevőkkel való ismerkedés és a szabályalkotás volt a központban. Játékos tevékenységeken keresztül a közös hang megtalálása, a pozitív csoportlétkör kialakítása volt a cél. Közös megbeszélés alapján megalkottuk a csoportszabályokat a tréningfoglalkozásokra vonatkozóan. Majd játéktevékenységek által a társainkra való figyelmet, koncentrációt és reagálás fejlesztésre került a fókusz.

A *második tréningfoglalkozás* során több interaktív gyakorlatot alkalmaztam a társas készség fejlesztése érdekében. Az osztályterem megfelelő elrendezése után az első gyakorlat egymás üdvözlése. A *Bogozd ki a csomót* gyakorlat az együttműködésre és csapatmunkára irányul, miközben megteremti a humoros és kihívást jelentő légkört a diákok számára. A *Pattogatott kukorica* játék a közösségi élményként szolgált. A *Döntetlen együtt* gyakorlat a közös munka és együttműködést hangsúlyozza a közös cél érdekében, de ezzel együtt a kreativitást kifejezésére is lehetőséget ad a tanulóknak. A záró gyakorlatnál, ami az érzelmi állapotok megjelenítése a térben, lehetőség volt arra, hogy megosszák gondolataikat egymással és rávilágítsanak az érzelmi állapotukra.

Harmadik alkalommal az előkészítés után egymás köszöntése következett. Köszöntöttük egymást, jó kívánságot mondtuk és megöleltük a mellettünk álló társunkat. Az *Az tetszik benned, hogy....* gyakorlat során a tanulók pozitív visszajelzéseket osztottak meg egymással, ami erősítette az önbizalmat és a pozitív önértékelést. A *Kapja el a labdát, aki...* játék figyelmet igényelt, miközben a tanulók megosztották saját tulajdonságaikat és érzéseiket. A *Füllentős játék* pedig játékosan segített abban, hogy a tanulók könnyebben osszanak meg információkat egymással, ezáltal erősítve a csoportösszetartást és bizalmat. A zárógyakorlatnál szintén mindenki kifejezhette érzéseit és gondolatait rajzolással és festéssel egyéni kreativitásához mérten.

A *negyedik tréningfoglalkozás* során az állandó momentumokat követően, a köszöntés után a Pletyka című játékra került sor. Ezt a játékot is, mint mindegyiket egy rövid kis megbeszélés követte, ahol a játékban szerzett élményeket, következtetéseket beszéltek meg. Ezt követte a Fejezt be a mondatot gyakorlat, ami az alapérzelmek kifejezésére fókuszált. Az *Amerikából jöttem* játék a csapatmunkát és a kreativitást támogatta, A csoporttagoknak együtt kellett dolgozniuk és kreatívan kifejezniük önmagukat. Ezután a záró gyakorlat is szintén az érzelmek kifejezésére összpontosult.

Az *ötödik foglalkozás* a bizalom és az együttműködés köré épült. Az üdvözlésnél a és kívánságok cseréje után bemelegítő játékként *Szoborjáték* következett, amelynél a figyelem és az összpontosítás volt a cél. Majd csoportos beszélgetés által a bizalom fontosságát vitattuk meg. A *Vakvezető* játék erre a bizalomra és együttműködésre épült, miközben a kommunikáció és empátia fontossága is előtérbe került. A *Róka titka* gyakorlat során a tanulókkal egy részletet néztünk meg A kis herceg című meséből, aztán a részlet alapján beszélgetést folytattunk a bizalom, az egymás közötti kapcsolatokról. A záró gyakorlatban kézfelemeléssel fejezték ki a tanulók az érzelmeiket.

A következő (6.) foglalkozás alkalmával a csoporttagok saját élményeiket osztották meg az *Amin a legnagyobbat nevettem a múlt héten* gyakorlaton belül. Majd a szívmengető és szívsturkáló szavak gyakorlat az érzelmek kifejezésében, egymással szembeni megértés került a hangsúlyos helyre. A *Terpesz-kör* játék a testi mozgást és csapatmunka erősítését szolgálta, miközben az osztály a közös célért együtt dolgozott. A záró gyakorlatban szintén vélemények közlésére volt lehetősége mindenkinek.

Hetedik alkalommal az emberi kapcsolatokra, azok nehézségeire szerettem volna a hangsúlyt fektetni. A Gyűrött papír gyakorlat metaforikusan bemutatta, és közösen megbeszéltük, hogy a kapcsolatokban is előfordulhatnak nehézségek. Beszélgetést folytattunk arról, hogy hogyan lehet ezeket a kapcsolatok helyreállítani. Majd a mélyebb beszélgetés után egy dinamikus *Gyümölcskosár* játékkal oldottam a hangulatot. Ezt követően pedig a *Kibogozódás* gyakorlat a bizalom és együttműködés fejlesztését célozta meg. A záró gyakorlatban asszociációs játékot folytattunk, ahol röviden mindenki megoszthatta a gondolatait és élményeit.

A tréning nyolcadik alkalma, egyben a záróalkalom is volt. A már szokássá vált előkészületek és üdvözlés után a kezdő gyakorlat egy szimulációs játék volt, ami a mindennapi élettől segített elvonatkoztatni és megnyitni a tanulók fantáziáját. A *Beszélgetés szavak nélkül* gyakorlat mozgásos tevékenység, ami kommunikációra ösztönzött és egymás megértésén alapult. A következőkben a *Van valami, amit szívesen csinállok* játék során mindenki szót kapott és megoszthatott magáról a csoport számára még több újat. Ezután pedig a barátság témakörét beszéltük meg. A záró gyakorlat egy interaktív feladat volt, ami lehetővé tette, hogy jó hangulatban, játékosan búcsúzzunk el egymástól.

Második szociometriai felmérés

A pedagógiai tréningfoglalkozás befejezte után, a szociometriai vizsgálat elvégzésének rendje szerint, ugyanazokkal a kérdésekkel, mint az első alkalommal, ismételten elvégeztem a felmérést.

3.3 A vizsgálatok eredményeinek elemzése

A tréningfoglalkozást megelőző első szociometriai felmérés elemzése

A kutatás első részeként szociometriai felmérést készítettem kérdőíves formában a Csonkapapi Gimnázium 4. osztályának tanulóival. A kérdőív elemzéséhez egy számítógépes program állt a rendelkezésemre. A program neve: *eSzocMet*, melyet a Totel (c) 2023 fejlesztett ki.

A kohéziós mutatók összeszokott közösségre utalnak. A kölcsönösségi index 100%. A kölcsönösségi index azt fejezi ki, hogy a társas mezőben lévő személyek hány százaléka rendelkezik kölcsönös kapcsolattal. Minél magasabb az érték, annál kevesebb a magányosok aránya. A kapott magas érték jelzi, hogy a 4. osztályban az összetartás az átlagtól jóval magasabb mértékű és minden csoporttagnak van legalább egy kölcsönös kapcsolata a társas mezőben. Összeszokott csapatról, érett közösségről van szó.

A sűrűségi index (1.14%) alapján elmondható, hogy a csoporton belül nagy az összetartás, az információ könnyen és gyorsan áramlik a csoporttagok között. Az átlagérték 0,9-1.1% , tehát egyértelműen erős környezetről van szó. A kohéziós index azt mutatja meg, hogy a lehetséges kapcsolatok hány százaléka valósult meg a társas közegben. Ebben az osztályban 38.1%-os a kohéziós index az első felmérés alapján, ami szintén átlagon felüli érték.

1. táblázat. A 4. osztály kölcsönösségi táblázata az első felmérésnél

Név	B.A.	B.B.	B.P.	D.D.	M.N.	N.I.	V.F.
B.A.		4	0	0	0	5	0
B.B.	1		0	0	0	5	1
B.P.	0	0		1	1	3	3
D.D.	0	0	3		4	0	0
M.N.	0	0	1	5		0	1
N.I.	2	5	4	0	0		0
V.F.	0	0	5	3	0	0	

A táblázat mutatja, hogy az osztályon belül erős kölcsönös kapcsolatok figyelhetők meg néhány diákpár között (N.I és B.B; B.P és N.I , valamint M.N és D.D) , de nincsenek egyértelműen elkülöníthető csoportok vagy minták.

Viszonzott kapcsolatok mutatójánál az optimális érték 50-60%, a csoport esetében pedig 84.21% átlagon felüli értékről van szó.

A csoportlétkör mutatója: rokonszenvi választások= 1.81, míg a funkcióválasztások oldala=2.67. Az alacsony értékek azt mutatják, hogy a szavazatok szubjektívek és erősen szóródnak. A csoportnak nagyobb az akarata a funkcióválasztásokra, mint a rokonszenvi választásokra, ami arra utalhat, hogy a csoport inkább a célorientált vagy funkcionális döntéseket részesíti előnyben az érzelmekre vagy a személyes kapcsolatokra való tekintettel.

Jentőségindexet és szerepindexet tekintve azonos eredmény született (14. 29%). Ez azt mutatja, hogy a jelentős tanulókon kívül a szerepküszöböt a többi gyerek nem éri el. Az eredmények felvetik, hogy a csoportban javítani lehetne a kommunikáció minőségén, az

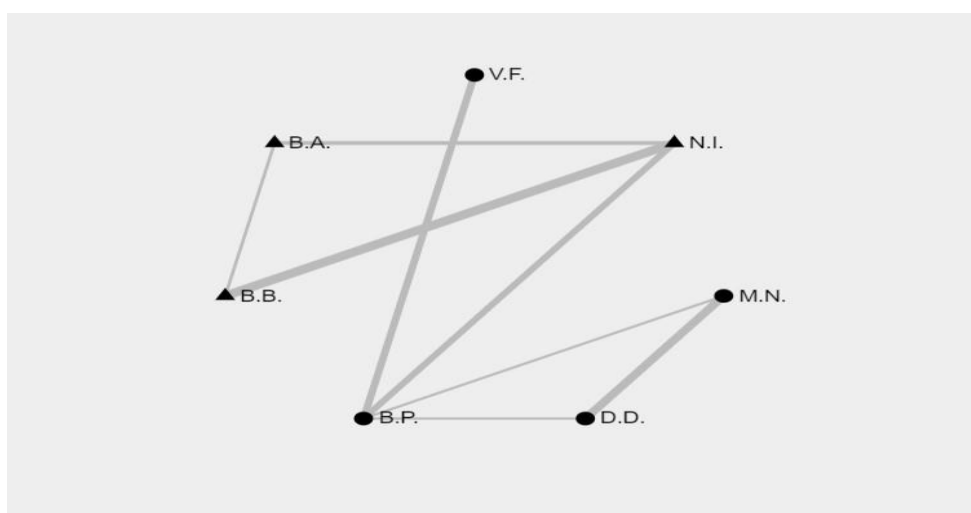
együttműködésen és a kapcsolatok erősítésén annak érdekében, hogy hatékonyabbá tegyék a csoportmunkát és növeljék az egyes tagok befolyását és jelentőségét a csoporton belül.

2. táblázat. A 4. osztály gyakorisági táblázata az első felmérésnél

	K.1	K.2	K.3	K.4	K.5	K.6	K.7	K.8
B.A.	0	0	0	4	2	1	0	0
B.B.	2	0	2	4	2	2	0	1
B.P.	2	5	3	1	3	4	5	1
D.D.	2	0	2	1	2	2	0	1
M.N.	1	2	1	1	1	1	2	1
N.I.	3	0	2	5	2	3	0	3
V.F.	1	4	1	0	1	2	3	0
Szóródás	1.83	3.67	1.83	2.67	1.86	2.14	3.33	1.4
Kitöltöttség	52.38%		52.38%		61.9%	71.43%		33.33%

A gyakorisági táblázat alapján a következőket figyelhetjük meg: a legnagyobb szóródás a második és a hetedik kérdések esetében látható, míg a legkisebb a nyolcas egyes és hármas kérdéseknél. Tehát a képesség és népszerűség kérdéseknél nagyobb, míg a rokonszenvi kérdéseknél alacsonyabb szóródást figyelhetünk meg. A hatos kérdésnél („*Kit hívnál meg a szülinapodra?*”) a legmagasabb a kitöltöttség, itt a legaktívabbak a válaszadók. A táblázat alapján tehát látható, hogy B.P. minden kérdésnél jelen van, különösen a második és hetedik kérdéseknél, ellenben B.A. és V.F. több kérdésben sincsenek megjelölve.

1. ábra. A 4. osztály szociogramja az első felmérést követően

Az 1. ábrán a Csonkapapi Gimnázium 4. osztályának szociogramját láthatjuk a fejlesztő eljárást megelőzően. Az ábrán háromszöggel a fiúk, körrel a lányok vannak jelölve. A vonalak vastagsága jelöli a kapcsolatok erősségét. A fiú- lány kapcsolatokat tekintve elmondható, hogy megjelenik a nemek közötti interakció. Egy lány és egy fiú emelhető ki

társas jelentőségüket tekintve (B.P,N.I). Teljes mértékben egyedülálló fő nincs az osztályközösségen belül. V.F. a szociogram alapján csak egy társával van szorosabb kapcsolatban (B.P).

A tréningfoglalkozás értékelése

Az első tréningfoglalkozást a 4. osztály érdeklődően fogadta, érdekelte őket, hogy mi is fog történni. A pedagógiai gyakorlatom során már tartottam órákat a csoportnak, így nem volt nehéz a közös hang megtalálása és a játékos tevékenység is hozzájárult, hogy gyorsan kialakuljon egy pozitív csoportdinamika. A szabályalkotás előtt elmondtam, hogy szeretném, ha mindenki felírna legalább egy szabályt, amit szerinte alkalmazni kellene a foglalkozások során. Ezzel szándékom volt, hogy éreztessék, hogy mindenki érezze, hogy a csoport tagja és részt vehet a döntéshozatalban. Így mindenki aktívan vett részt ebben a folyamatban. Összességében az első tréningfoglalkozás sikeres volt abban, hogy kialakítsa a csoportdinamikát és ösztönözze a résztvevőket.

A második tréningfoglalkozás alkalmával a gyerekek zökkenőmentesebben köszöntötték egymást. A Bogozd ki a csomót nevezetű gyakorlatnál a kezdeti kihívás és zsvij ellenére a második körben már könnyedén ment a csoport irányítása, a megbeszélésnél egy kislány nagyon jól átlátta a helyzetet és kihangsúlyozta, hogy nyugodtabban kellett volna nekikezdeni az első próbálkozásnak. A döntetlen együtt gyakorlat nagyon humorosra sikeredett, a megbeszélésnél irányított kérdésekkel arra törekedtem, hogy a tanulók rájöjjenek arra, hogy ugyanazon dolgokat (ezesetben testrészeket) eltérően értelmezünk és különbözőképpen is gondolkodunk sok esetben.

A harmadik tréningfoglalkozás több érdekes gyakorlatot tartalmazott, amelyek a társas készség erősítését és a csoport összetartását hivatott segíteni. Minden tréningfoglalkozás a környezet szervezéséve és köszöntéssel kezdődik, a helyfoglalásnál arra lettem figyelmes, hogy többen próbálnak a mellettem lévő székre ülni. Az az tetszik benned, hogy... gyakorlat döcögősen indult, így úgy döntöttem én kezdem a sort. Többen voltak, akik ugyanazt mondták mint a társuk, így kértem őket, hogy próbáljuk elgondolkodni kicsit, és biztos eszünkbe fog jutni egy csomó minden, ami a társunkban tetszik nekünk.

A negyedik tréningfoglalkozás első lépései már zökkenőmentesen zajlotta. Mindenki tudta, hogy a szervezés után a köszöntés fog következni. Az Amerikából jöttem játék során két gyerek egyből ötleteket mondott, míg mások hallgattak és figyeltek az első körben. A foglalkozások végén szembetűnőbb volt a gyerekek véleményalkotása a zárórész alkalmával.

Az ötödik foglalkozás a bizalom és együttműködés köré épült. A szoborjáték megfelelő bemelegítőként szolgált, hogy felébressze és összpontosítsa a gyerekek figyelmét. A csoportos beszélgetésnél próbáltam mindenkit bevonni, majd miután megnéztük a Róka titka videót mindenki aktívabban résztvett a véleménynyilvánításban. Egy kisfiú nagyon jól összefoglalta a kisvideó mögöttes tartalmát, ami számomra is meglepetésként hatott. Összességében úgy érzem az ötödik tréningfoglalkozás sikeres volt. Sikertelenül megérteni és gyakorolni az együttműködést, bizalmat és a kommunikációs készségek fejlesztése is lényegesen előtérbe került.

A hatodik alkalom első gyakorlatánál volt az eddigiekben a legjobb hangulat. Mindenki elmondhatta min nevetett a legjobbat, és ez mindenkit nevetésre sarkalt. A fiúk nagyon aktívak voltak, többször is próbáltak új történeteket mondani. A szívmelengető és szívszorukáló szavak gyakorlatnál a diákok többsége fokozatosan nyílt meg, az elején kissé visszahúzódóan fogadták a pozitív visszajelzéseket. A foglalkozások során tapasztaltam, hogy minél több időt töltünk együtt annál jobban ráhangolódnak a foglalkozások menetére, légkörére és sokkal jobban odafigyelnek egymás mondandójára, véleményére.

A hetedik alkalom során a köszöntés és a zárógyakorlat zökkenőmentesen ment. A gyűrött papír gyakorlat véleményem szerint nagyon jól átadta a foglalkozás mondanivalóját, a gyerekek ráláttak arra, hogy lehetnek problémák az emberi kapcsolatokban és rávilágítottunk arra, hogy ezeket a nehézségeket lehet kezelni és helyrehozni a kapcsolatokat. Azt gondolom, hogy ez az alkalom sikeres volt abban, hogy a csoporttagok megértsék az emberi kapcsolatok nem mindig zökkenőmentesek, de minden nehézséget meg lehet oldani és beszélni.

A nyolcadik, egyben a záróalkalom célja az volt, hogy pozitív élményekkel és tapasztalatokkal zárjuk a tréningfoglalkozást. A szimulációs játék mindenkinek nagyon tetszett. A zárógyakorlatot minden tanuló lelkesen résztvett, ez segített abban, hogy jó hangulatban búcsúzzunk el egymástól. A gyerekek szeretnék volna, ha nem ér véget még a foglalkozás, amit pozitív visszatükrözést mutatott számomra a tréningfoglalkozásokról.

A tréningfoglalkozást követő szociometriai felmérés elemzése

A második szociometriai felmérést a Csonkapapi Gimnázium 4. osztályával a 8 alkalomból álló tréningfoglalkozást követően végeztem el. A továbbiakban tehát a 4. osztály pedagógiai fejlesztő eljárás utáni szociogramjának elemzésére kerül sor ugyanazon kérdőív és elemzési szempontok alapján. A kérdőív elemzéséhez szintén az *eSzocMet* számítógépes program szolgált segítségemre.

A kohéziós mutatók összeszokott közösségre utalnak. A kölcsönösségi index 100%, átlagon felüli érték.

A sűrűségi index (1.41%) alapján az átlagtól nagyobb érték figyelhető meg, mivel az átlagérték (0,9-1.1%). Elmondható, hogy a csoporton belül nagy az összetartás, az információ könnyen és gyorsan áramlik a csoporttagok között.

A kohéziós index azt mutatja meg, hogy a lehetséges kapcsolatok hány százaléka valósult meg a társas közegben. Ebben az osztályban 47.62%-os a kohéziós index a második felmérés alapján, ami igen magas, átlagon jóval túlmutat.

3. táblázat. A 4. osztály kölcsönösségi táblázata a második felmérésnél

Név	B.A.	B.B.	B.P.	D.D.	M.N.	N.I.	V.F.
B.A.		5	1	0	1	5	0
B.B.	5		1	0	0	5	0
B.P.	0	0		1	1	4	5
D.D.	0	0	2		5	0	1
M.N.	0	0	4	5		0	2
N.I.	4	5	3	0	1		0
V.F.	0	0	5	2	2	0	

Az osztályon belül magas kölcsönösségi értékek vannak, és csak egy páron keresztül mutatható ki az erős kölcsönös kapcsolat (N.I és B.B). A társasági kapcsolatok kiegyensúlyozottak az osztályon belül.

Viszonzott kapcsolatok mutatójánál az optimális érték 50-60%, a csoport esetében pedig 83.33%.

A csoportlétkör mutatója: rokonszenvi választások= 2.14, míg a funkcióválasztások oldala=3.2. Az eredmény azt mutatja, hogy csoporttagok inkább a munkára, a csoport céljaira összpontosítanak, és a kapcsolatok inkább az együttműködés és a munkamegosztás köré szerveződnek

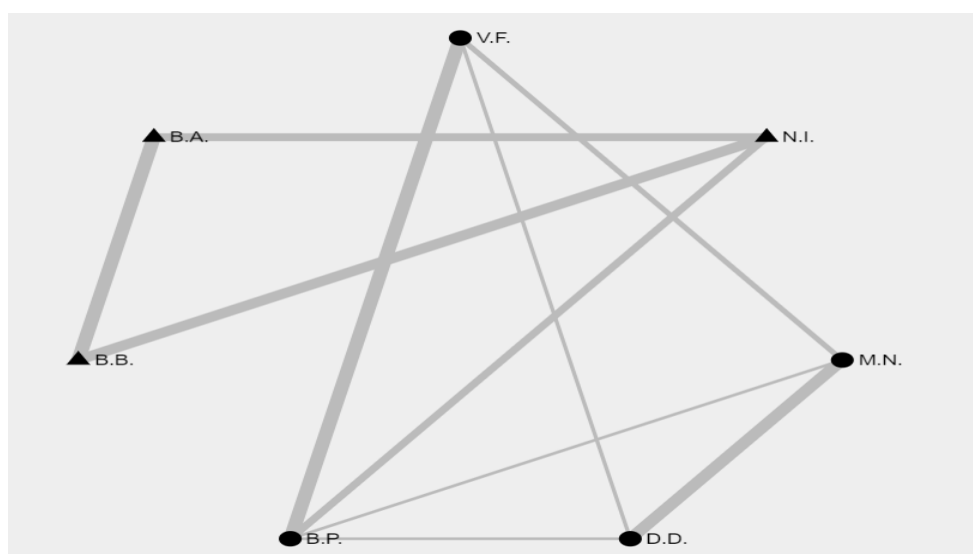
Jentőségindexet és szerepindexet tekintve a következő eredmények születtek: szerepindex-14.29%, jelentőségindex- 28.7%. Ebből arra lehet következtetni, hogy hogy a személyi tulajdonságok érvényesülése helyett inkább a külső tényezők és a feladatok fontossága dominál.

4. táblázat. A 4. osztály gyakorisági táblázata a második felmérésnél

	K.1	K.2	K.3	K.4	K.5	K.6	K.7	K.8
B.A.	2	0	1	3	2	2	0	2
B.B.	2	0	2	3	2	2	0	2
B.P.	3	6	4	3	2	5	6	2
D.D.	2	0	2	0	1	2	0	1
M.N.	1	0	5	1	2	1	1	1
N.I.	3	5	2	6	3	3	2	3
V.F.	1	2	2	0	1	3	1	1
Szóródás	2	4.33	2.57	3.2	1.86	2.57	2.5	1.71
Kitöltöttség	66.67%		85.71%		61.9%	85.71%		57.14%

A táblázat alapján a következőket figyelhetjük meg: a kettes népszerűségi és hatos rokonszenvi kérdéseknél magas a kitöltöttség és jelentős a szóródás, ami azt mutatja, hogy ezek a kérdések fontosak a közösség számára. B.P és N.I kiemelkednek a táblázatban, mivel ők jelennek meg legtöbbször a válaszokban, ami arra utal, hogy a csoportosaik szerint különösen fontosak az osztályközösségben.

2. ábra A 4. osztály szociogramja a második felmérést követően

Az 2. ábrán a Csonkapapi Gimnázium 4. osztályának szociogramját láthatjuk a második felmérést követően. Az ábrán háromszöggel a fiúk, körrel a lányok vannak jelölve. A vonalak vastagsága jelöli a kapcsolatok erősségét. A fiú- lány kapcsolatokat tekintve elmondható, hogy megjelenik a nemek közötti interakció. Erősebb kapcsolat figyelhető meg a fiúk között. B.P és N.I. kapcsolatán kívül a lányok és fiúk társasága két részre oszlik. Magányos helyzetű gyerek nincs az osztályközösségen belül. Megfigyelhetjük, hogy az osztályban a 4 lány közül mindenki kapcsolatban van egymással, de a szorosabb kapcsolata

kettéoszlik: míg D.D M.N.-el, addig B.P. V.F- el van szorosabb kapcsolatban. A fiúk között egységesen szoros kapcsolatot figyelhetünk meg. Az alábbi szociogram és vizsgálatok is bizonyítják, hogy a fiúk kapcsolatai bizalmasabbak és kevésbé változóak, mint a lányoké.

A vizsgálati eredmények összehasonlító elemzése, a hipotézisek bizonyítása

A fentiekben elemeztem a tréningfoglalkozás szociogramját a tréningfoglalkozást megelőzően és azt követően, most pedig szeretném összehasonlítani a kapott eredményeket.

Mindkét felmérésnél megegyező 100%-os érték jelzi a kölcsönösségi indexet, ami azt mutatja, hogy a csoporttagok általában pozitívan értékelik egymást. Az érték azt sugallja, hogy a csoportban erős az elfogadás, kölcsönös támogatás és jó csoportdinamika van jelen.

A sűrűségi indexnél változást figyelhetünk meg. A sűrűségi index növekedése 1.14%-ról 1.43%-ra azt mutatja, hogy az egyének közötti kapcsolatok erősödtek és több új kapcsolat jött létre a második felmérés időpontjában. Tehát a csoport tagjai közelebb kerültek egymáshoz és szorosabb kapcsolatok alakultak ki közöttük.

Szintén emelkedett a kohéziós index, a pedagógiai fejlesztő eljárást követően 38.1%-ról 47.62%-ra növekedett, ami azt jelzi, hogy a csoportban a kapcsolatok erőssége és az összetartozás érzése erősödött. Ez pozitívum, mivel ez arra utal, hogy a csoport tagjai támogatják egymást és egymásra támaszkodnak.

A viszonzott kapcsolatok mutatójánál magas eredményeket kaptam mindkét felmérésnél, de a második felmérés alkalmával kismértékű csökkenés figyelhető meg: 84.21%-ról 83.33%-ra csökkent. Ez azt jelzi, hogy változás történt a kapcsolatok dinamikájában.

A csoportlégtör mutatójánál szembetűnőbb a változás. Az első felmérésben a rokonszeniválasztások (1.81) és funkcióválasztások (2.67) értéke alacsonyabb volt, míg a második felmérésben mindkét érték növekedett (2.14 és 3.2). A tréningfoglalkozások utáni felmérésnél a csoporttagok közötti rokonszenv és a funkcionális kapcsolatok száma nőtt, tehát a kölcsönös megértés és a támogatás erősödött a csoporton belül.

A szerepindex értéke állandó maradt az első és második felmérésénél is. Ezt azt jelenti, hogy a csoporton belül az egyén szerepe nem változott észrevehetően. Ellenben a jelentőségindex növekedett a második felmérés során, ami azt sugallja, hogy a csoporttagok befolyása megnőtt a csoportban. Tehát az egyének egyre aktívabb szerepet vállalnak a csoporton belül és befolyással bírnak a csoport döntéshozatalában.

5. táblázat *A felmérések szociometriai mutatóinak összehasonlítása*

Szemponatok	1. felmérés	2. felmérés
Kölcsönösségi index	100%	100%
Sűrűségi index	1.14 %	1.43 %
Kohéziós index	38.1 %	47,62 %
Viszonzott kapcsolatok mutatója	84.21 %	83.33 %
Csoportlégtör mutatója	rokonszenvi választások: 1.81 funkcióválasztások: 2.67	rokonszenvi választások: 2.14 funkcióválasztások: 3.2
Szerepindex	14.29%	14.29%
Jelentőségindex	14.29%	28.57%

A két felmérés adatai azt mutatják, hogy a csoportdinamika jelentős változáson ment keresztül az első és második felmérés között. A mutatók pozitív irányba változtak, ami azt jelzi, hogy a csoportban erősödtek a kölcsönös kapcsolatok és az egyének befolyása a csoport életében. Az összehasonlítás alapján a nyolc alkalomból álló tréningfoglalkozás pozitív hatással volt a csoporttagokra és pozitív irányba változott a csoport dinamikája. Erősödtek a kapcsolatok, valamint nőtt az egyének befolyása és a kölcsönös megértés a csoporton belül, ami pozitívum a csoport fejlődésére és stabilitására nézve.

Az első hipotézis, mely arra irányult, hogy a tréningfoglalkozások javítják a kisiskolások társas kapcsolatokban betöltött szerepét *beigazolódott*. *A felmérések szociometriai mutatóinak összehasonlításának táblázatánál* a sűrűségi index növekedése 1.14%-ról 1.43%-ra azt mutatja, hogy az egyének közötti kapcsolatok erősödtek és több új kapcsolat jött létre a második felmérés időpontjában. Tehát a csoport tagjai közelebb kerültek egymáshoz és szorosabb kapcsolatok alakultak ki közöttük.

A második hipotézis, mely arra irányult, a tréningfoglalkozások hozzájárulnak a pozitív társas kapcsolatok kialakulásához és fenntartásához szintén *beigazolódott*, hiszen az összehasonlító elemzés alapján emelkedett a kohéziós index, a pedagógiai fejlesztő eljárást követően 38.1%-ról 47.62%-ra növekedett, ami azt jelzi, hogy a csoportban a kapcsolatok erőssége és az összetartozás érzése erősödött. Ez pozitívum, mivel ez arra utal, hogy a csoport tagjai támogatják egymást és egymásra támaszkodnak.

A harmadik hipotézis, mely szerint a pedagógiai tréningfoglalkozások hatására erősödik az összetartás és stabilitás a csoporton belül *beigazolódott*, mivel első felmérésben a rokonszenviválasztások (1.81) és funkcióválasztások (2.67) értéke alacsonyabb volt, míg a

második felmérésben minkét érték növekedett (2.14 és 3.2). A tréningfoglalkozások utáni felmérésnél a csoporttagok közötti rokonszenv és a funkcionális kapcsolatok száma nőtt, tehát a kölcsönös megértés és a támogatás erősödött a csoporton belül.

KONKLÚZIÓ:

A két szociometriai felmérés összehasonlítása alapján mutatkozik, hogy a pedagógiai tréningfoglalkozások javítják a kisiskolások társas kapcsolatokban betöltött szerepét, hatékonyságát az is bizonyítja, hogy az interakciók minősége javult. A gyerekek a pedagógiai tréningfoglalkozások során nyitottabbak lettek és jobban együtt tudtak működni. Ez különösen fontos a kisiskolások fejlődése szempontjából, hiszen ebben a korban alakulnak ki a szociális készségek, amelyek a későbbi életük során is meghatározóak lesznek.

A kutatás eredményei azt mutatják, hogy érdemes ilyen típusú foglalkozásokat beiktatni az oktatási-nevelési folyamat órán kívüli tevékenységébe, hiszen hozzájárulnak a pozitív társas kapcsolatok kialakulásához és fenntartásához, ezzel pedig megelőzhetjük az esetleges nemkívánatos jelenségeket, előítéleteket, ellenségeskedéseket.

ÖSSZEFOGLALÁS

Szakdolgozatom megírásával betekintést nyertem a gyermekek társas kapcsolatainak fejlődésébe, és elsajátítottam azokat a módszereket, amelyekkel az alsó tagozatosok szocializációs folyamatát támogathatom az iskolában. Arra törekedtem, hogy a számomra elérhető szakirodalmak között többet is feldolgozzak, hogy témámat - melynek címe: *Tréning-foglalkozások hatása kisiskolások társas kapcsolati fejlesztésére*-, több nézőpontból is megtudjam közelíteni, emellett pedig nagyobb tudást szerezzek és több ismeretem legyen ebben a témában.

A dolgozat első fejezetébe a szociális kapcsolatrendszerek alakulásának folyamatait kutattam, melyből azt a következtetést tudom levonni, hogy minden életkorban különböző sajátosságai vannak a kapcsolatalakításoknak, emellett a gyermek életében egyre fontosabb és nagyobb szerepet töltenek be a társas kapcsolatok. De ahhoz, hogy a szocializáció és a kapcsolatalakítás zökkenőmentesen történjen, segítenünk kell a gyermekeket és különböző módszerekkel fejleszteni kell őket, hogy a jövőben zökkenőmentesen tudjanak kapcsolatokat létrehozni.

A második fejezetben a kisiskolások társas kapcsolatainak fejlesztési módszereivel ismerkedtem meg, valamint a pedagógus szerepét és lehetőségeit vizsgáltam a szocializáció folyamatának alakításában. A pedagógus feladata az, hogy olyan nevelést biztosítson, és olyan példát adjon át a gyermekeknek, amely segíti őket szociális készség kialakulásában. Tudatosan segíteni kell a gyermekeket abban, hogy fejlődjenek és a későbbiekben zökkenőmentesen tudjanak kapcsolatokat létrehozni. A legmeghatározóbb ebben a folyamatban a tanár- gyermek kapcsolat. Elmondhatjuk, hogy nagyon fontos szerepe van a gyermek szocializációjában a pedagógus példamutatásának és társas viselkedésének egyaránt.

A harmadik fejezetben magáról a vizsgálatról lehet olvasni, ahol a pedagógiai tréningfoglalkozások szociális készség fejlesztésére gyakorolt hatásával foglalkozok. A munka ezen részének első lépéseként szociometriai vizsgálatot végeztem a Csonkapapi Gimnázium 4. osztályában, hogy összehasonlítási alapom legyen a foglalkozások előtti és utáni állapotról. A felmérést követően nyolc alkalomból álló pedagógiai tréningfoglalkozást vezettem le, melyben a szociális készség fejlesztést tűztem ki célként. A tréningfoglalkozást követően újra szociometriai vizsgálatot végeztem az osztály tagjaival, majd összehasonlítottam, hogy milyen hatással volt a pedagógiai fejlesztő eljárás a tanulók társas kapcsolati fejlődésére.

A munkához négy hipotézist állítottam fel, melyek beigazolódtak, hiszen a két felmérés összehasonlításának alapján a sűrűségi index, a kohéziós index és a csoportlégkör is pozitív változást mutat. A dolgozat bizonyosságot adott, hogy a pedagógiai tréning-foglalkozások

hatékonyak és javítják a kisiskolások társas kapcsolatokban betöltött szerepét, valamint hatására erősödik az összetartás és stabilitás a csoporton belül. A kutatás eredményei azt mutatják, hogy érdemes ilyen típusú foglalkozásokat beiktatni az oktatási-nevelési folyamat órán kívüli tevékenységébe, hiszen hozzájárulnak a pozitív társas kapcsolatok kialakulásához és fenntartásához, ezzel pedig megelőzhetjük az esetleges nemkívánatos jelenségeket, előítéleteket, ellenségeskedéseket.

Jövőbeli pedagógusként úgy gondolom, hogy a kisiskolások társas kapcsolatainak kialakítására nagy hangsúlyt kell fektetni, mivel döntő hatással bírnak a gyermek személyiségfejlődésére. A munka megírása segített nekem abban, hogy megfelelően fejlesszem a jövőben a gyermekeket és olyan módszereket alkalmazzak, melyek a szocializáció és társas kapcsolatok fejlődését segítik.

РЕЗЮМЕ

Пишучи дипломну роботу, я отримала уявлення про розвиток соціальних стосунків дітей і навчилася тих методів, за допомогою яких я можу підтримувати процес соціалізації дітей початкових класів у школі. Я намагалася опрацювати чим більшу кількість доступної мені фахової літератури, щоб я могла підійти до своєї теми - яка називається: *Ефективне формування соціальних компетентностей учнів початкової школи за допомогою тренінгових занять* - з декількох точок зору, і, крім цього, отримати більше знань в цій темі.

У першому розділі дипломної роботи я досліджувала процеси розвитку систем соціальних стосунків, з чого я можу зробити висновок, що у різному віці формування цих відносин мають різні характеристики, і при цьому соціальні стосунки відіграють все більш важливу і більшу роль у житті дитини. Але для того, щоб соціалізація і формування стосунків проходили гладко, потрібно допомагати дітям і розвивати їх різними методами, щоб вони могли безперешкодно будувати стосунки в майбутньому.

У другому розділі я ознайомила з методикою розвитку соціальних стосунків учнів початкових класів, розглянула роль і можливості вчителя у формуванні процесу соціалізації. Завдання вчителя – забезпечити дітям таке виховання і показати такий приклад, який допомагає їм розвивати соціальні навички. Дітям треба свідомо допомагати у розвитку в цій сфері. Але найвирішальнішим фактором у цьому процесі є стосунки між вчителем і дитиною. Можна сказати, що як приклад вчителя, так і його соціальна поведінка відіграють дуже важливу роль у соціалізації дитини.

У третьому розділі є можливість прочитати про саме дослідження, де розповідається про вплив педагогічних тренінгових занять на розвиток соціальних навичок. На першому етапі цієї частини роботи я провела соціометричне дослідження в 4-му класі Гімназії с.Чонкапапі (прим.: *с.Попово*), щоб мати основу для порівняння стану до і після занять. Після опитування мною було проведено вісім занять з педагогічного тренінгу, метою якого я визначила розвиток соціальних навичок. Після тренінгових занять я знову провела соціометричне дослідження з учнями класу, а потім порівняла вплив процесу педагогічного розвитку на розвиток соціальних відносин учнів.

Я висунула чотири гіпотези для роботи, які підтвердилися, оскільки на основі порівняння двох опитувань індекс щільності, індекс згуртованості та атмосфера в

групі - всі вони демонстрували позитивні зміни. Дипломна робота дала впевненість в тому, що педагогічні тренінгові заняття є ефективними та покращують роль учнів початкових класів у соціальних відносинах, а в його результаті зміцнюється згуртованість і стабільність у групі. Результати дослідження свідчать про доцільність включення цих видів занять в позакласну роботу навчально-виховного процесу, оскільки вони сприяють розвитку та підтриманню позитивних соціальних стосунків, через що є можливість запобігти небажані явища, упередження і ворожість.

Як майбутній педагог, я вважаю, що значну увагу слід приділяти формуванню соціальних стосунків серед школярів початкових класів, оскільки вони мають вирішальний вплив на становлення особистості дитини. Написання дипломної роботи допомогло мені в майбутньому правильно розвивати дітей і використовувати методи, які сприяють розвитку їх соціалізації та соціальних стосунків.

HIVATKOZOTT IRODALOM

- Amberg E.–Molnár K. (2004): Személyiség fejlesztő módszerek felhasználása a kommunikációban. In: *Magyar Rendészet*: 4. szám.
- Aronson Elliot (2008): *A társas lény*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Balázs L. (2011): Az érzelmi intelligencia szerepe a kultúrába ágyazott konfliktuskezelési mintázatokban. In: Frantisek Alabán (szerk.): *Multikulturalizmus. Elmélet és gyakorlat*. Univerzita Mateja Bela, Besztercebánya.
- Bencéné Fekete A. – Schlichter Takács A. (2022): *Módszertani eszköztár a felsőoktatásban tanítók számára*. Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem, Gödöllő.
- Cole M.–Cole R. S. (2006): *Fejlődéslélektan*. Osiris Kiadó, Budapest.
- Csepeli Gy. (2001): *Szociálistpszichológia*. Osiris Kiadó, Budapest.
- Erikson, E. H. (2002): *Gyermekkor és társadalom*. Osiris Kiadó, Budapest.
- Goleman D. (1997): *Érzelmi intelligencia*. Háttér Könyvkiadó, Budapest.
- Halász G. (2009): *Előszó*. <https://ofi.oh.gov.hu/tudastar/kompetencia/eloszo> Letöltés dátuma: 2024.január 18.
- Hidas Gy.- Raffai J.- Vollner J. (2013): *Lelki köldökzsinór*. Helikon Kiadó, Budapest.
- Kósáné Ormai V. (1979): *Fejlődéslélektani vizsgálatok*. Tankönyvkiadó Vállalat, Budapest.
- Kósáné Ormai V. (1989): *Beilleszkedési nehézségek és az iskola*. Tankönyvkiadó Vállalat, Budapest.
- Kozma B. (2001): *Pedagógia I. A pedagógia alapjai*. Comenius Kft., Pécs.
- Mérei F- V.Binét Á. (2006): *Gyermeklélektan*. Gondolat Könyvkiadó, Budapest.
- Mérei F. (2006): *Közösségek rejtett hálózata*. Osiris Kiadó, Budapest.
- N. Kollár K. - Szabó É. (2017): *Pedagógusok pszichológiai kézikönyve*. Osiris Kiadó, Budapest.
- N. Kollár K.–Szabó É. (2004): *Pszichológia pedagógusoknak*. Osiris Kiadó, Budapest.
- Németh G. (2008): A szociális kompetencia fejlesztésének lehetőségei az iskolában. In: *Új pedagógiai szemle* 58. évf. 1. sz. Magyar Pedagógiai Társaság, Miskolc.
- Pap–Szigeti R. (2007): Kooperatív módszerek alkalmazása a felsőoktatásban. In: *Iskolakultúra* 2007/1. Szegedi Tudományegyetem Bölcsész- és Társadalomtudományi Kar, Szeged.
- Püsök J. (2001): *Gyermekkorai kötődések vizsgálata*. Flaccus Kiadó, Budapest.
- Rudas J. (2007): *Delfi örökösei. Önismereti csoportok - elmélet, módszer, gyakorlatok*. Lélekben Otthon Kiadó, Budapest.

- Sallai É. (1996): *Tanulható-e a pedagógusmesterség?* Veszprémi Egyetemi Kiadó, Veszprém.
- Szabó I. (2008): *Bevezetés a szociálpszichológiába.* Nemzeti Tankönyvkiadó Rt., Budapest.
- Tóth E. –Kasik L. (2010): A szociális kompetencia fejlesztésének főbb koncepciói és a pedagógusok szerepe a fejlesztésben. In: Zsolnai A. – Kasik L. (szerk.): *A szociális kompetencia fejlesztésének elméleti és gyakorlati alapjai.* Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
- Tunstall, D. F. (1994): *Social competence needs in young children: What the research says.* New Orleans. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED371879.pdf> Letöltés dátuma: 2024. február 3.
- Vajda Zs. (2002): A társas kapcsolatok és viselkedés fejlődése kisiskolás kortól serdülőkorig. In: Mészáros Aranka (szerk.): *Az iskola szociálpszichológiai jelenségvilága.* ELTE Kiadó, Budapest.
- Vajda Zs. (2006): *A gyermek pszichológiai fejlődése.* Helikon Kiadó, Budapest.
- Vajda Zs.–Kósa É.(2005): *Neveléslélektan.* Osiris Kiadó, Budapest.
- Zsolnai A. (2001): *Kötődés és nevelés.* Eötvös József Könyvkiadó, Budapest.
- Zsolnai A. (2002): *A szociális készségek játékos fejlesztése az iskolában.* Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
- Zsolnai A. (2018): *A szociális kompetencia fejlődése és fejlesztési lehetőségei gyermekkorban.* Akadémiai doktori értekezés, Budapest.
- Zsolnai Anikó (2006): *A szocialitás fejlesztése 4–8 éves életkorban.* Mozaik Kiadó, Szeged.
- Zsubrits A. (2012): A kisgyermekek kötődésrendszerének az alakulása. In: *Képzés és Gyakorlat*: 10. évfolyam, 2012/3-4. szám

ÁBRÁK ÉS TÁBLÁZATOK JEGYZÉKE

1. ábra. <i>A 4. osztály szociogramja az első felmérést követően</i>	32
2. ábra. <i>A 4. osztály szociogramja a második felmérést követően</i>	36
1. táblázat. <i>A 4. osztály kölcsönösségi táblázata az első felmérésnél</i>	31
2. táblázat. <i>A 4. osztály gyakorisági táblázata az első felmérésnél</i>	32
3. táblázat. <i>A 4. osztály kölcsönöségi táblázata a második felmérésnél</i>	35
4. táblázat. <i>A 4. osztály gyakorisági táblázata az első felmérésnél</i>	36
5. táblázat <i>A felmérések szociometriai mutatóinak összehasonlítása</i>	38

MELLÉKLETEK

Beleegyző nyilatkozat

Alulírott SÜTŐ GÁBOR, Csonkapapi Gimnázium igazgatója és Belle Emma, a 4. osztály osztályfőnöke hozzájárulok, hogy az osztályban lévő gyerekek részt vegyenek Bene Alexandra, a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola IV. évfolyamos tanító szakos hallgató által végzett szociometriai felmérésben és tréningfoglalkozásban. Az elvégzett felmérés és pedagógiai fejlesztő eljárás a szakdolgozat megírásához szükséges. .

Csonkapapi, 2023. november 17.

Igazgató:

Osztályfőnök:

Kérdéssor a szociometriai vizsgálathoz

Kérlek, válaszolj önállóan és őszintén a kérdésekre! Minden kérdés után egy, maximum három osztálytársad nevét írhatod. Minden kérdésre válaszolj!

A válaszadó neve: _____

A válaszadó életkora: _____

1. Ki a legjobb barátod az osztályban?

1. _____ 2. _____ 3. _____

2. Kik azok, akiket az osztályban a legjobban kedvelnek?

1. _____ 2. _____ 3. _____

3. Titkaidat melyik osztálytársaddal osztanád meg?

1. _____ 2. _____ 3. _____

4. Kit vinnél magaddal egy veszélyes kirándulásra, ahol nincs felnőtt?

1. _____ 2. _____ 3. _____

5. Kik azok, akiknek a viselkedése a legjobban tetszik neked az osztályban?

1. _____ 2. _____ 3. _____

6. Kit hívnál meg a születésnapodra?

1. _____ 2. _____ 3. _____

7. A te véleményed szerint, ki a legjobb tanuló az osztályban?

1. _____ 2. _____ 3. _____

8. Kivel ülnél szívesen egy padban?

1. _____ 2. _____ 3. _____

Köszönöm, hogy a segítségemre voltál a kérdések kitöltésével!

Időkeret	Fejlesztési területek	<p align="center"><u>1. Tréningfoglalkozás</u></p> <p align="center">Foglalkozás menete</p> <p align="center">Feldolgozás: tanítói, tanári/tanulói tevékenységek</p>	Reflexió
3 perc	Kooperáció	<p>I. A foglalkozás előkészítése</p> <p>Óra előtti szervezés – szellőztetés, a foglalkozáshoz szükséges eszközök előkészítése. Székek segítségével létrehozunk egy kört az osztályteremben. Mindenki elfoglalja a helyét.</p>	
5 perc	Kifejezőkészség, Illem Figyelem, Érzelem, Reakciók érzékelése Szokásalakítás	<p>II. Kezdő gyakorlat</p> <p><u>Egymás üdvözlése:</u></p> <p>Kezemben egy plüssel köszöntöm a mellettem álló tanulót, jókívánságot intézek hozzá és továbbadom neki a plüssöt. A körben lévő gyerekek feladata, hogy ugyanígy köszöntsék a mellettük állót jókívánsággal.</p>	-Milyen érzéssel töltött el a társad köszöntése?
7 perc	Figyelem Reagálás Érzékelés Játéktevékenység Koncentráció Társas magatartás	<p>III. Játék: Gyümölcskosár</p> <p>A csoporttagok körben ülnek, egy valaki,(első alkalommal a csoportvezető pedagógus) közepén áll. Mindenki kap egy gyümölcsnevet. Megkérjük a gyerekeket, hogy hozzanak széket üljenek le és mindenki válasszon egy gyümölcsnevet. Aki közepén áll, azt mondja: „ A körte cserélje helyett az almával.” Ekkor ennek a két embernek helyett kell cserélnie. A közepén álló igyekszik ezt azáltal megakadályozni, hogy ő ül le az egyik székre. Aki nem jut szék az áll közepén és mondja, hogy ki kivel cseréljen helyet.” Kiborult a gyümölcskosár”, akkor mindenkinek máshová kell leülnie.</p>	-Mi volt a legszimpatikusabb a játékban? - Kinek sikerült több alkalommal is helyet foglalni? - Tetszett-e ez a játék? Miért?

15 perc	Gondolkodás Szabálytartás Szabálytudat Kifejezőkészség Társas magatartás	IV. Szabályalkotás Csoportokat alakítunk. A feladat az, hogy írjanak össze minden olyan lehetséges szabályt, amit szerintük be kellene tartani ahhoz, hogy valóban jól érezzék magukat és a legrosszabbakat elkerüljék. Minden csoportban legyen egy „íródeák”, aki felírja az ötleteket.	-Miért van szükség a szabályok lefektetésére? -Számodra melyik a legfontosabb szabály?
5 perc	Figyelem Reagálás Érzékelés Játéktevékenység Koncentráció	V. Szoborjáték Amíg szól a zene, sétálgatunk, ugráncolunk, táncolunk. Amint leállítja a játékvezető a zenét, szoborrá kell válni, tehát mozdulatlanra merevedni olyan testhelyzetben, amiben éppen vagyunk. Aki megmozdul, az kiesik, hacsak meg nem mondja, mihez hasonlít a szobra. Pl.: korcsolyázó, fazekas, balerina...olyan hasonlatot nem mondhatunk, ami már elhangzott.	-Mire kellett odafigyelnünk a játék során? -Figyeltük-e a társainkat közben? Ha igen, miért?
7 perc	Érzelmek felismerése Emlékezet Érzelmek kifejezése Kifejezőkészség	VI. Záró gyakorlat <i>Zárás- labdával</i> A kezünkben lévő tárgyat (labda vagy plüssállat) oda fogjuk dobunk valakinek, tőle várjuk, hogy pár mondatban elmondja, hogy érezte magát. Ha befejezte, ő dobja oda annak, akitől ezt szeretné hallani és így tovább. A pedagógus a végén mondja el, hogyan érezte magát.	-Hogyan értékelnéd az együtt töltött időt? Miért? -Mi tetszett a legjobban?

Időkeret	Fejlesztési területek	<u>2.foglalkozás</u> Foglalkozás menete Feldolgozás: tanítói, tanári/tanulói tevékenységek	Reflexió
3 perc	Együttműködés	I. A foglalkozás előkészítése Óra előtti szervezés – szellőztetés, a foglalkozáshoz szükséges eszközök előkészítése. Székek segítségével létrehozunk egy kört az osztályteremben. Mindenki elfoglalja a helyét.	
3 perc	Társas magatartás Gesztus Érintés Reakció érzékelése Szokásalakítás	II. Kezdő gyakorlat <u>Egymás üdvözlése:</u> Köszöntöm a mellettem álló tanulót, jó kívánságot intézek hozzá és egy pacsit adok neki. A körben lévő gyerekek feladata, hogy ugyanígy köszöntsék a mellettük állót jókívánsággal és pacsival.	
10 perc	Társas együttműködés Problémamegoldó képesség Megfigyelőképesség Társas magatartás	III. Gyakorlat: Bogozd ki a csomót A csoport egy tagja kimegy a teremből. A többiek körbe állva megfogják egymás kezét. Majd – anélkül, hogy egymás kezét elengednék – néhányan felemelik a kezüket, mások átbújnak alatta, addig, amíg egy nagy élő „csomó” nem keletkezik. A kitaláló feladata, hogy kibogozza a csomót, helyreállítsa az eredeti kört, de úgy, hogy közbe senki ne engedje el a másik kezét.	-Milyen érzés volt a csomót kibogozni? -Ki-hogyan próbálta segíteni azt, hogy a csomó kibogozásra kerüljön?
15 perc	Együttműködés Játéktevékenység Egyensúlyérzék	IV. Játék: Pattogatott kukorica A gyerekek lekuporodnak a földre, és azt kiáltják: „pattogatott kukorica- pattogatott kukorica”- úgy, mintha a vonat hangját utánoznák. A játékvezető jelez a gyerekeknek, amikor a padló -serpenyő-felforrósodik; erre a gyerekek- a kukorica-elkezdenek ugrálni- <i>kipattogni</i> - szerte a teremben. Ha két gyerek összeütközik pattogás közben, úgy	-Mi tetszett legjobban ebben a játékban? -Milyen érzés volt együtt „pattogni”?

15 perc	<p>Ábrázolás</p> <p>Kifejezőkészség</p> <p>Szociális érzékenység</p> <p>Elfogadás</p>	<p>maradnak, és összeragadva ugrálnak tovább. A játéknak akkor van vége, ha mindenki egyberagad.</p> <p>V. „Döntetlen együtt” gyakorlat</p> <p>A gyakorlat célja egy alak együttes festése. Az alkotáshoz 4 fős csapatokat kell alakítani. A papírlapot négy egyenlő részre kell vágni, és a lapok egyik oldalára rá kell írni milyen testrészt kell odarajzolni: 1. fej, 2. felsőtest, 3. Alsótest (csak bokáig) 4. lábfej. Ezután mind a négy játékos megkapja az egyik papírt és elkezd rajzolni. Végül a papírdarabokat újra össze kell rakni és megfigyelni a rajzot.</p>	<p>-Milyen volt látni a rajzot egymáshoz illesztve?</p> <p>-Mit gondoltok, miért térnek el ennyire a testrészek?</p> <p>-Milyenek a rajzok külön-külön, illetve egybeillesztve?</p>
5 perc	<p>Kifejezőkészség</p> <p>Megítélőképesség</p> <p>Emlékezet</p>	<p>VI. Záró gyakorlat</p> <p>A terem két sarkát átlósan kijelöljük. Az egyik lesz a tetszés a másik a nem tetszett. A gyerekek olyan közelségben állnak oda az egyik vagy a másik sarokhoz, ahogy érezték magukat. Lehet a sarokban is állni, az egyikhez közel vagy közepén. Önként jelentkezők elmondhatják, miért azt választották, ahova állnak. A csoportvezető pedagógus elmondja az instrukciót, visszajelzéseket kér és fogad. A tanulók az instrukció szerint a térben elhelyezkedve jelzik az érzelmi állapotukat, azt verbálisan is kifejezhetik.</p>	<p>-Mi volt a hangulatod a foglalkozáson?</p> <p>- Melyik rész tetszett a legjobban?</p>

Időkeret	Fejlesztési területek	<u>3.foglalkozás</u> Foglalkozás menete Feldolgozás: tanítói, tanári/tanulói tevékenységek	Reflexió
3 perc	Együttműködés	I. A foglalkozás előkészítése Óra előtti szervezés – szellőztetés, a foglalkozáshoz szükséges eszközök előkészítése. Székek segítségével létrehozunk egy kört az osztályteremben. Mindenki elfoglalja a helyét.	
3 perc	Társas magatartás Gesztus Reakció érzékelése Szokásalakítás	II. Kezdő gyakorlat <u>Egymás üdvözlése:</u> Köszöntöm a mellettem álló tanulót, jó kívánságot intézek hozzá és megölelem. A körben lévő gyerekek feladata, hogy ugyanígy köszöntsék a mellettük állót jókívánsággal és öleléssel.	- Milyen ma a hangulatod? -Hogy érzed magad?
8 perc	Kifejezőképesség Érzelem Gesztus	III. Gyakorlat: Az tetszik benne, hogy... A tanulókkal kört alakítunk. A mellettünk lévő társunknak elmondjuk azt, hogy mi tetszik benne (pl. az tetszik, hogy mindig vidám vagy stb.). A kört kétszer- háromszor érdemes átalakítani, hogy legalább kettő pozitív visszajelzést kapjon mindenki. A pozitív visszajelzés növeli az önbizalmat.	- Milyen érzés volt dicséretet kapni? - Milyen érzéssel töltött el a társunk megdicsérése?
8 perc	Önismeret Reakció Gyorsaság Én- kép	IV. Játék: Kapja el a labdát, aki.. Valaki feldob egy labdát, miközben mond egy tulajdonságot: “Kapja el a labdát, aki...szereti a túrós tésztát / fél a pókoktól / nem szeret haját mosni!” stb. A labdáért természetesen csak azoknak kell versenyezniük, akikre igaz az állítás. Akinek sikerül elkapnia a labdát, az lesz a következő labda-feldobó.	-Mi volt a legszimpatikusabb ebben a játékban?

15 perc	Szabálytartás Megkülönböztetés Gondolkodás Kifejezőkészség	<p>V. Gyakorlat: Füllentős</p> <p>A csoporttagok körben ülnek. A feladat az, hogy mindenki három tényt mondjon magáról, ezek egyike füllentés. A csoporttársaknak kell kitalálni, hogy az. Ha először tévednek, még választhatnak a fennmaradó két lehetőség közül. A játék addig tart, amíg mindenki sorra nem kerül. Oldott hangulatú játék, általában nagy nevetések kísérik, így nehezebb feladatok után is használható a feszültség oldására.</p>	<p>- Milyen módon ismertétek fel, hogy melyik tény a füllentés?</p> <p>-Hogy éreztet magad, amikor a füllentős tényt közölted?</p>
10 perc	Kreativitás Önkifejezés Véleményalkotás	<p>VI. Záró gyakorlat</p> <p>Mindenki kap lapot és rajzeszközt. A feladat, hogy mindenki rajzolja, fesse le az érzéseit az adott foglalkozással kapcsolatban. Hogyan érezte magát, mi jut a foglalkozásról eszébe?</p>	<p>-Mi volt a hangulatod a foglalkozáson?</p> <p>-Milyen érzéseket viszel magaddal a foglalkozásról?</p>

Időkeret	Fejlesztési területek	<u>4. foglalkozás</u> Foglalkozás menete Feldolgozás: tanítói, tanári/tanulói tevékenységek	Reflexió
3 perc	Együttműködés	I. A foglalkozás előkészítése Óra előtti szervezés – szellőztetés, a foglalkozáshoz szükséges eszközök előkészítése. Székek segítségével létrehozunk egy kört az osztályteremben. Mindenki elfoglalja a helyét.	
3 perc	Társas magatartás Gesztus Reakció érzékelése Szokásalakítás	II. Kezdő gyakorlat <u>Egymás üdvözlése:</u> Köszöntöm a mellettem álló tanulót, jó kívánságot intézek hozzá, felkarolom és teszek vele egy kört. A körben lévő gyerekek feladata, hogy ugyanígy köszöntsék a mellettük áll társukat.	- Milyen ma a hangulatod? -Hogy érzed magad?
8 perc	Kifejezőképesség Kommunikáció Figyelem Hallás	III. Játék: Pletyka A résztvevők egymás mellett ülnek. Az első fülébe súgunk egy hosszabb, de még megjegyezhető mondatot. Egy súgással kell egymásnak továbbadniuk. Az utolsó a sorban hangosan kimondja. Ha jó mondatot választottunk, akkor a végére biztosan átalakul.	-Hogy tudátok sikerre vinni a feladatot? - Mi lehet az oka annak, hogy átalakult a mondat?
10-15 perc	Önismeret Érzelem Kommunikáció	IV. Gyakorlat: Fejezd be a mondatot Ahhoz, hogy a gyerekek megtanulják az érzelmeiket bizonyos keretek között tartani az első lépés, hogy meg kell tanulniuk megnevezni az alap-érzelmeiket, és észre kell venniük, hogy éppen milyen állapotban vannak. Körben ülve a feladat az, hogy fejezd be az alábbi mondatokat: nagyon vidám vagyok, amikor....; attól félek, hogy...; mérges vagyok, amikor...; szomorú vagyok, ha... . Minden mondat	-Fontos-e az érzelmeink átélése? - Mikor éreztetted a legboldogabbnak magad?

15 perc	Gesztusok Kreativitás Játéktevékenység Fantázia Gesztus,mimika	<p>egyessel haladjon végig a körön, majd jöhet a következő.</p> <p>V. Játék: Amerikából jöttem</p> <p>A csoport körben ül. Két ember kimegy és odakint megegyeznek egy foglalkozásban. Az lesz a feladatuk, hogy a csoportba visszatérve, az adott foglalkozást gesztusokkal jelenítsék meg. A terembe visszatérve így szólnak: „Amerikából jöttünk, mesterségünk címe: x (Az adott foglalkozás kezdőbetűje)”A többieknek kell kitalálnia, hogy mi a választott foglalkozás. Akinek sikerül az párt választ magának, és ők lesznek a következő feladvány kitalálói.</p>	<p>- Mi volt a legjobb ebbe a játékban??</p> <p>-Mennyire volt könnyű kitalálni a foglalkozásokat?</p>
5 perc	Véleményközlés Érzelmek Érzések Megítélés	<p>VI. Záró gyakorlat</p> <p>A terem két sarkát átlósan kijelöljük. Az egyik lesz a tetszés a másik a nem tetszett. A gyerekek olyan közelségben állnak oda az egyik vagy a másik sarokhoz, ahogy érezték magukat. Lehet a sarokban is állni, az egyikhez közel vagy középen. Önként jelentkezők elmondhatják, miért azt választották, ahova állnak. A csoportvezető pedagógus elmondja az instrukciót, visszajelzéseket kér és fogad. A tanulók az instrukció szerint a térben elhelyezkedve jelzik az érzelmi állapotukat, azt verbálisan is kifejezhetik.</p>	<p>-Mi volt a hangulatod a foglalkozáson?</p> <p>-Milyen érzéseket viszel magaddal a foglalkozásról?</p>

Időkeret	Fejlesztési területek	<u>5.foglalkozás</u> Foglalkozás menete Feldolgozás: tanítói, tanári/tanulói tevékenységek	Reflexió
3 perc	Együttműködés	I. A foglalkozás előkészítése Óra előtti szervezés – szellőztetés, a foglalkozáshoz szükséges eszközök előkészítése. Székek segítségével létrehozunk egy kört az osztályteremben. Mindenki elfoglalja a helyét.	
3 perc	Társas magatartás Gesztus Reakció érzékelése Szokásalakítás	II. Kezdő gyakorlat <u>Egymás üdvözlése:</u> Köszöntöm a mellettem álló tanulót, jó kívánságot intézek hozzá és ölelést adok neki. A körben lévő gyerekek feladata, hogy ugyanígy köszöntsék a mellettük áll társukat.	Milyen hangulattal érkezettél? -Hogy érzed magad?
8 perc	Figyelem Hallás	III. Játék: Szoborjáték Amíg szól a zene, sétálgatunk, ugrándozunk, táncolunk. Amint leállítja a játékvezető a zenét, szoborrá kell válni, tehát mozdulatlanra merevedni olyan testhelyzetben, amiben éppen vagyunk. Aki megmozdul, az kiesik, hacsak meg nem mondja, mihez hasonlít a szobra. Pl.: korcsolyázó, fazekas, balerina....olyan hasonlatot nem mondhatunk, ami már elhangzott.	-Mire kellett odafigyelnünk a játék során? -Figyeltük-e a társainkat közben? Ha igen, miért?
10-15 perc	Kifejezőképesség Bizalom Önismeret	IV. Gyakorlat: csoportos beszélgetés Beszéljünk arról, hogy mit jelent a bizalom fogalma. Mondjunk olyan helyzeteket, amikor meg kell bízunk valaki másban! Miért fontos a bizalom a	

15 perc	<p>Bizalom</p> <p>Felelősségtudat</p> <p>Játéktevékenység</p>	<p>kapcsolatainkban? Hogyan lehet a bizalmat erősíteni? Mire van szükség ahhoz, hogy megmaradjon a bizalom a barátok között? Mi veszélyeztetheti a bizalmat a barátságban, a családban és az iskolában? Miért fontos az, ha valaki bizalmas dolgot, titkot oszt meg velünk, azt ne mondjuk el másnak? Minden vélemény elmondható.</p> <p>V. Játék: Vakvezető</p> <p>A csoport tagjai párokat alkotnak. A pár egyik tagja behunyt szemmel jár, a másik mögötte haladva a „vak” vállára helyezett kezével irányítja a közös mozgást. Páron belüli szerepcserével folytatódik a játék.</p>	<p>-Milyen érzése volt mikor nem láttál?</p> <p>-Mit értél mikor a társad vezetett?</p> <p>- Milyen érzés volt a társadat vezetni?</p>
5 perc	<p>Relációk</p> <p>érzékelése</p> <p>Társas kapcsolat fejlesztése</p> <p>Erkölcsei megítélőképesség</p> <p>Véleményközlés</p> <p>Érzelmek</p> <p>Érzések</p> <p>Megítélés</p>	<p>VI. Gyakorlat</p> <p><i>A róka titka</i></p> <p>A csoportvezető pedagógus röviden bevezeti, hogy a következőkben a Antoine de Exupéry: A kis herceg című könyve alapján készült animációs filmet, amelyből megnéznék egy rövid részletet:</p> <p>https://www.youtube.com/watch?v=uxos-RWmLnc</p> <p>A tanulók megnézik a filmrészletet, majd beszélgetnek a következő kérdéssről: Mit jelent a következő mondat? „jól csak a szívével lát az ember. Ami igazán lényeges, az a szemnek láthatatlan.”</p> <p>VII. Záró gyakorlat</p> <p>Minden tanuló a domináns keze felemelésével fejezze ki a hangulatát. Ha ökölben van a keze, akkor nagyon rosszul. Ha teljesen nyitott a tenyere, akkor nagyon jól, ha a kettő között, akkor kicsit jól.</p>	<p>- Milyen éréssel tölt el, ha van barátod, akiben megbízatsz?</p> <p>-Mit kell tennünk, ahhoz, hogy megbízhatóvá váljunk valaki számára?</p> <p>-Mi volt a hangulatod a foglalkozáson?</p> <p>-Milyen érzéseket viszel magaddal a foglalkozásról?</p>

Időkeret	Fejlesztési területek	<p align="center">6.foglalkozás</p> <p align="center">Foglalkozás menete</p> <p align="center">Feldolgozás: tanítói, tanári/tanulói tevékenységek</p>	Reflexió
3 perc	Együttműködés	<p>I. A foglalkozás előkészítése</p> <p>Óra előtti szervezés – szellőztetés, a foglalkozáshoz szükséges eszközök előkészítése. Székek segítségével létrehozunk egy kört az osztályteremben. Mindenki elfoglalja a helyét.</p>	
3 perc	Társas magatartás Gesztus Reakció érzékelése Szokásalakítás	<p>II. Kezdő gyakorlat</p> <p><u>Egymás üdvözlése:</u></p> <p>Köszöntöm a mellettem álló tanulót, jó kívánságot intézek hozzá és ölelést adok neki. A körben lévő gyerekek feladata, hogy ugyanígy köszöntsék a mellettük álló társukat.</p>	<p>- Milyen hangulattal érkezted?</p> <p>-Hogy érzed magad?</p>
8 perc	Emlékezet Jókedv, öröm	<p>III. Gyakorlat: Amin a legnagyobbat nevettem a múlt héten</p> <p>Mindenki egyesével elmeséli, hogy az elmúlt héten (utóbbi egy hétben) min nevetett a legnagyobbat.</p>	
15-20 perc	Érzelemkifejezés Pozitív énkép Érzelmi intelligencia Önértékelés	<p>IV. Gyakorlat: Szívmelengető és szívszurkáló szavak</p> <p>A táblára a pedagógus felírja a két fogalmat: SZÍVSZURKÁLÓ SZAVAK, SZÍVMELENGETŐ SZAVAK. Röviden jellemzi őket: a szívmelengető szavak örömet okoznak, a szívszurkálók rosszkedvet, fájdalmat. A tanulók mindegyikre mondanak néhány példát.</p> <p>Egy papírt kap mindenki, amire a saját nevét felírja. A lapra a többiek csak szívmelengető kifejezést írhatnak fel neki. A lapot harmonika-formában hajtogatva továbbadják a mellettük ülőnek, aki szintén</p>	<p>-Milyen érzéssel töltött el hallgatni a szívmelengető üzenetet?</p>

5 perc	<p>Figyelem</p> <p>Reakciógyorsaság</p> <p>Érzékelés</p> <p>Ügyesség</p>	<p>hozzáír egy kifejezést. Ezt a gyakorlatot az osztálykettő-három 8-10 fős csoportkörben végzik.</p> <p>Amikor mindenki megkapta a lapját, elolvassák.</p> <p>V. Játék: Terpesz- kör</p> <p>A játékosok körben állnak, mindenki terpeszállásban, úgy, hogy a bokájuk összeérjen. A csoportvezető kívülről bedob a körbe egy labdát, és innentől kezdve az a feladat, hogy a játék résztvevői egymás lába között átgurítsák azt. Az illető, akihez a labda érkezik, úgy védekezik, hogy két kezével megpróbálja kivédeni a labdát. Akinek átgurult a lába között a labda, az kiesett, s a kört eggyel szűkebbre vonják. Az a két játékos győz, akik utoljára maradnak a körben. A terpeszállást egyforma nagyra kell minden játékosnak vennie, s azt végig tartania is kell.</p>	<p>-Milyen érzés volt kibogozni a csomót?</p> <p>-Mire volt szükség, hogy közösen sikerre vigyétek a játékot és kibogozzátok a csomót?</p>
8 perc	<p>Véleményközlés</p> <p>Érzelmek</p> <p>Érzések</p> <p>Megítélés</p>	<p>VI. Záró gyakorlat</p> <p>Arra kérjük a résztvevőket, hogy a foglalkozással kapcsolatos érzéseiket, pozitív és negatív kritikáikat írják fel a papírra név nélkül és dobják be a dobozba. A végén felnyitjuk a dobozt és megbeszéljük a leírtakat.</p>	<p>-Miért választottad azt a képet?</p> <p>-Milyennek élted meg a foglalkozást?</p> <p>-Mi tetszett a legjobban?</p>

Időkeret	Fejlesztési területek	<u>7. foglalkozás</u> Foglalkozás menete Feldolgozás: tanítói, tanári/tanulói tevékenységek	Reflexió
3 perc	Együttműködés	I. A foglalkozás előkészítése Óra előtti szervezés – szellőztetés, a foglalkozáshoz szükséges eszközök előkészítése. Székek segítségével létrehozunk egy kört az osztályteremben. Mindenki elfoglalja a helyét.	
3 perc	Társas magatartás Gesztus Reakció érzékelése Szokásalakítás	II. Kezdő gyakorlat <u>Egymás üdvözlése:</u> III. Gyakorlat: A gyűrött papír A csoportvezető pedagógus kéri a gyerekeket, hogy fogják kézbe a papírlapot, majd gyúrják össze jó alaposan. Rá lehet taposni, csak eltépni nem lehet. (1 perc) Majd megkéri a tanulókat, hogy simítsák ki a lapot, amennyire csak tudják, és nézzék meg milyen sok gyűrődés látszik rajta, milyen koszos és megviselt lett a papír. Aztán a gyerekek simítsák ki a lapot, próbálják helyreállítani az eredeti állapotot. (1 perc)	- Milyen hangulattal érkezted? -Hogy érzed magad?
8 perc	Erkölcsei megítélőképesség Kifejezőkészség Önismeret	próbálják helyreállítani az eredeti állapotot. (1 perc) <u>Csoportos megbeszélés</u> során osszák meg a tapasztalatukat, hogy milyen eredménnyel tudták helyreállítani a lapot, mutassák meg. A pedagógus kérdezze meg, hogy ez az emberi kapcsolatokban is előfordul-e, hogy egy „sima”, jó kapcsolatot összegyűrünk, meggyötrünk, és hogyan lehet azt helyrehozni. IV. Játék: Gyümölcskosár A csoporttagok körben ülnek, egy valaki közepén áll. Mindenki kap egy	-Milyen eredménnyel tudták helyreállítani a lapot? -Előfordul –e az emberi kapcsolatokban is, hogy egy jó kapcsolatot összegyűrünk? - Hogyan lehet helyrehozni?

10 perc	Bizalom Felelősségtudat Játéktevékenység	<p>gyümölcsnevet. Amikor a középén álló elkiáltja magát: „ A szilva (például) cseréljen helyett az almával(például)”. Akkor a két megnevezett játékos feláll, és minél gyorsabban megpróbál helyett cserélni. A középén álló igyekszik ezt azáltal megakadályozni, hogy ő ül le az egyik székre. Akinek nem jut szék az folytatja a játékot. Ha a középső ember azt mondja: „Kiborult a gyümölcskosár”, akkor, mindenkinek fel kell állnia és máshova leülnie, mint ahol eddig ült.</p>	
10 perc	Relációk érzékelése Társas kapcsolat fejlesztése Együttműködés	<p>V. Gyakorlat</p> <p>A csoport körbe áll, a tagok becsukják a szemüket és maguk elé kinyújtott kézzel, befelé közelítenek egymáshoz. A játékosok megfogják egymás kezét, ezzel össze vannak csomózva. Ha minden kéz párra talált, megpróbálnak kibogozódni anélkül, hogy elengednék egymás kezét.</p>	<p>-Milyen érzés volt kibogozni a csomót? -Mire volt szükség, hogy közösen sikerre vigyétek a játékot és kibogozzátok a csomót?</p>
5 perc	Véleményközlés Érzelmek Érzések Megítélés	<p>VI. Záró gyakorlat</p> <p>A padlóra különböző asszociatív képet szórunk szét. A foglalkozáson résztvevő tanulók feladata, hogy kiválasztják azt a képet, ami a mai napi foglalkozást jelképezi számukra. Röviden bemutatják miért azt a képet választották.</p>	<p>-Miért választottad azt a képet? -Milyennek élted meg a foglalkozást? -Mi tetszett a legjobban?</p>

Időkeret	Fejlesztési területek	<u>8. foglalkozás</u> Foglalkozás menete Feldolgozás: tanítói, tanári/tanulói tevékenységek	Reflexió
3 perc	Együttműködés	I. A foglalkozás előkészítése Óra előtti szervezés – szellőztetés, a foglalkozáshoz szükséges eszközök előkészítése. Székek segítségével létrehozunk egy kört az osztályteremben. Mindenki elfoglalja a helyét.	
8 perc	Társas magatartás Gesztus Reakció érzékelése	II. Kezdő gyakorlat <u>Egymás üdvözlése:</u> Egy ismeretlen bolygó piacán. A tanulók szó nélkül járkálnak a helyiségben, a kör közepén kb. 1 percig. Egy megbeszélte jelre pl. tapsra mindenki megáll, becsukja a szemét és elképzeli, hogy egy idegen bolygóra került, majd kinyitja a szemét. A tanulók folytatják a járkálást, és szemlélik egymást úgy, mint akit még soha sem láttak egymást, sőt ilyen lényekhez még csak hasonlót sem. Ezt követően elkezdenek közeledni a „különböző lények” egymáshoz, annyira, hogy jól lássák egymás szemének a színét is. Majd üdvözlik egymást a maguk kitalálta sajátos módon (vállakat összeérintve; füleket meglebegtetve). Az üdvözlések barátságosak legyenek. Lehet érintés nélkül üdvözölni a másikat, lehet megengedett érintéssel is.	- Mi volt a legszimpatikusabb számodra a gyakorlat során? - Melyik üdvözlés tetszett a legjobban?
8 perc	Erdőcsi megítélőképesség	III. Gyakorlat: Beszélgetés szavak nélkül Az ismeretlen bolygó piacán két személy, idegen lény találkozási jön létre, amikor szavak nélkül próbálnak egymással kapcsolatban maradni, beszélgetni, kapcsolatba lépni. Először a pár egyik, majd a másik tagja fog kézmozdulatokkal „elmondani”	-Milyen érzés volt szavak nélkül kommunikálni? -Sikerült-e a mozdulatok

10 perc	<p>Kifejezőkészség Önismeret</p> <p>Bizalom Felelősségtudat Játéktevékenység</p>	<p>valamit, üzeni a másíknak. Az üzenetet a kezével, a karjával, a fejével, a testtartásával közvetítheti. A másík fél megfigyeli a mozdulatot, azt leutánozza, és ő is elmond valamit a másíknak ezen a gesztusnyelven. A megértés úgy jön létre, hogy a másík a mozdulatsort megfigyeli és leutánozza. A mozgásos gyakorlat után rövid megbeszélés következik.</p> <p>IV. Játék: Valami, amit szívesen csinálók</p> <p>Egy-egy önkéntesen jelentkező tanuló megpróbálja elmutogatni, hogy mit csinál szívesen (pl. kerékpározik számítógépezik, focizik stb.), a többiek megpróbálják kitalálni, hogy mit szeret csinálni a társuk. A kitaláló folytathatja az általa kedvelt tevékenység bemutatását.</p>	<p>követése és tükrözése? - Milyen érzés volt látni saját mozdulataitokat?</p> <p>-Van-e olyan információ, amit most tudtal meg a társadról?</p>
8 perc	<p>Relációk érezekelése</p> <p>Társas kapcsolat fejlesztése</p> <p>Együttműködés</p>	<p>V. Gyakorlat</p> <p>Beszélgetés a barátságáról Az osztály csoportos beszélgetést folytat a barátságáról. Miért van szükségünk barátokra? Milyen az igazi barátság? Lehetne barátok nélkül élni? Milyen lenne az? Hogyan lehet összebarátkozni valakivel? Hogyan lesz valakinek a legjobb barátja?</p>	
8 perc	<p>Véleményközlés</p> <p>Érzelmek</p> <p>Érzések</p>	<p>VI. Záró gyakorlat</p> <p>A tanulók járkálnak a térben, mindenki a saját tempójában, a saját mozgásával. Amikor a pedagógus jelt ad pl. tapsal, akkor a gyerekek felvesznek egy mozdulatot, ami kifejezi azt a hangulatot, ahogy most az óra végén érzik magukat Újabb tapsra járkálni kezdenek, és közben kitalálják, hogy az idegen bolygó lakóitól milyen mozdulattal, gesztussal köszönnék el. A tanári jelre ezzel a gesztussal köszönnék el az idegen bolygó megismert lakóitól. A csoportvezető tanár elmondja az instrukciót. Ő maga is részt vehet a játékban.</p>	<p>-Mit viszel haza magaddal? Milyen volt számodra a foglalkozás? -Milyen érzésekkel távozol a foglalkozásról?</p>

Звіт про перевірку схожості тексту Oxsico

Назва документа:
Bene-Alexandra.pdf

Ким подано:
Greba Ildikó

Дата перевірки:
2024-05-27 12:12:39

Дата звіту:
2024-05-27 15:13:55

Ким перевірено:
I + U + DB + P + DOI

Кількість сторінок:
42

Кількість слів:
11736

Схожість 8%	Збіг: 50 джерела	Вилучено: 0 джерела
Інтернет: 7 джерела	DOI: 0 джерела	База даних: 0 джерела
Перефразовування 2%	Кількість: 48 джерела	Перефразовано: 484 слова
Цитування 11%	Цитування: 98	Всього використано слів: 1833
Включення 1%	Кількість: 17 включення	Всього використано слів: 219
Питання 0%	Замінені символи: 0	Інший сценарій: 0 слова